

Izjemen položaj Bele krajine

GLAVNI UREDNIK
FRANCE ŠUSTERŠIČ
ODGOVORNI UREDNIK
ČISTOMIR SINKOVEC

Leto III
ST. 21
1. VI. 1965

Besede
in dejanja

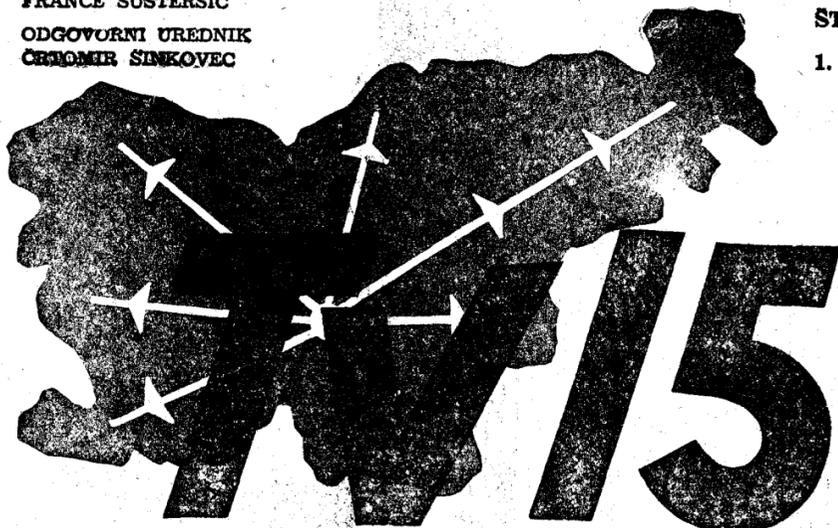
V soboto, 29. maja letos, je bila občinska skupščina Združenja borcev v Črnomlju. Zakaj tako pozno, se bo kdo vprašal. Na to vprašanje je odgovoril tajnik občinskega združenja, ki je dejal, da skupščina ne sme biti sama sebi namen, ampak mora biti zaključek določenega razdobja v razvoju organizacije. Zaradi vrste dejstev so menili, da je še zelo zdaj čas za letni obračun ...

Tudi v črnomaljski občini je Združenje borcev v zadnjih letih postalo pomemben činiatelj javnega mnenja. Krajevne organizacije so se izklopale iz zaprtosti vase in v svoja vprašanja. Konference krajevnih organizacij, ki so bile pred občinsko skupščino, so pokazale, da so člani zelo kritični; v svojih razpravah so se dotikali predvsem konkretnih vprašanj.

Toda zakaj naj bi imela Bela krajina in črnomaljska občina kot njen sestavni del izjemen položaj v Sloveniji? Zakaj naj bi imeli tudi bivši borci iz Bele krajine izjemen položaj? Tu ne gre za kakšne posebne pravice, saj jih nihče ne zahteva in so bile take zahteve vedno tuje duhu naše revolucije. Gre zato, ker je Bela krajina še vedno sorazmerno nerazvita, narodni dohodek nizek, potrebe pa spet sorazmerno velike. Naj navedemo nekaj števil, ki so same po sebi že dovolj zgovorne. V črnomaljski občini je 4830 članov ZB, torej je član povprečno vsak četrty prebivalec. Kdor pozna zgodovino Bele krajine med NOB, je lahko vesel take množičnosti ZB, saj je znano, kako enotno je bila vsa ta

Tudi druge kategorije bivših borcev, tako zaposlenih in tistih zunaj delovnega razmerja glede stanovanj niso v zavidnem položaju. Kar 26 zaposlenih je nujno potrebnih drugega stanovanja, pa tudi 16 takih zunaj delovnega razmerja. Število teh pa se zaradi upokojitve večja vsako leto ... Tako vseh teh 42 bivših borcev lahko upa, da, če bodo reševali njihovo stanovanjsko vprašanje s tako "brzino" kot do zdaj, se bo zadnji vseh v svoje domače stanovanje šele leta 1970 ... Podoben je tudi glede individualne gradnje, kjer ni sredstev in borci v drugih občinah lahko dobijo večje kredite.

(NADALJ. NA 3. STRANI)

GLASILO ZVEZE ZDRUŽENJ BORCEV NOV SLOVENIJE

PROBLEMI KMETOV - BIVSIH BORCEV

Podobnost stanja na območju zdravstvenega varstva kmetov - borcev v štirih dolenskih občinah - novomeški, metliški, trebanjski in črnomaljski

tov o tem, da so udeleženci NOV. Do zdaj namreč niso imeli od tega praktično nobenih koristi in se zato za priznanje niso pozanimali, čeprav smo jih stalno opozarjali, naj vendar za vsak primer to zadevo uredijo.

Kljub temu računamo, da bomo najkasneje v poldrugem mesecu rešili tudi njihove zadeve s tem, da jim bomo pomagali pri zbiranju dokumentov in pri naglem reševanju prošnji. Imeli smo že sestanke s predsedniki in tajniki krajevnih organizacij, kjer smo jim pojasnili vse podrobnosti glede izvajanja novega zakona.

Značilno je, da je med novimi upravičenci precej takih, ki žele in so tudi zelo potrebni klimatskega zdravljenja. Dosti je obolenj živcev, skleroze, žilodolnih bolezni, revme in obolenj srca in ožilja.

Moram pa pripomniti, da sta sprejetje in razglasitev tega zakona zelo ugodno odjeknila med bivšimi borci, zlasti v takih krajih, kot so naši, kjer je dosti kmetov.

Pri nas so tudi sklenili, da bomo vse tiste, ki zaradi tega ali onega razloga ne morejo vložiti zahtevka, poklicali in jih pripravili do tega, da bodo to storili ...

Mimogrede so tovaršji iz Metlike omenili tudi vprašanje, ki sicer z zdravstvenim varstvom ni v neposredni zvezi, tiče pa se prav tako reševanja življenjskih razmer kmetov - borcev. Določeno število letnih živih namreč v zelo slabih hišah, ki so nujno potrebne popravila. Potrebno je 80 milijonov, od republike pa so jih dobili samo 5.

O dodatku za borce, ki so v delovnem razmerju, pa nimajo dohodkov, kakršne predpisuje zakon, je spregovoril tovaršji Jože Mihelčič, tajnik ZVVI:

V metliški občini imamo 78 kandidatov za tak dodatek. Dejansko pa je bivših borcev z dohodki, nižjimi kot so po označenih merilih, še več. Zdi se mi, da je zakon v tem oziru nekoliko krivičen do borcev v nerazvitih krajih, kar velja tudi za našo občino. Namreč borec, ki ima pravico do dodatka oziroma razlike, mora imeti določeno delovno dobo po osvojitvi.

Pri nas pa je dosti takih, ki so se po vojni vrnili domov na kmetije. Razlogi za to so različni, upravičeni in neupravičeni, toda zdi se mi, da je večina upravičenih. Nekaj let so bili ti ljudje doma, delali so na kmetijah, ker pač niso imeli kam iti. Pri nas se je začela industrija razvijati šele po letu 1950, prej nismo imeli delovnih mest. Poleg tega tudi prometnih zvez ni bilo. Šele zadnja leta je bolje in ljudje iz bolj oddaljenih krajev se lahko zdaj vozijo v službo.

Dopolnilo

V članku o imenovanju komisij pri predsedstvu ZZB NOV Slovenije, ki je bil objavljen v 20. številki našega lista, sta pomotoma izpuščena člana spomeniške komisije: prof. ing. Boris Kobe in Milan Bevc.

Slavnost na Jančah

V nedeljo, dne 23. maja, so pod vasjo Tuji grm na Jančah, na kraju, kjer je bil 21. maja 1942 večji spopad med II. grupo odredov in nemškimi enotami, odkrili spominsko obeležje. Sestavljajo ga kovinski obelisk, nekaj razporejenih kamnov in spominska plošča z datumom spopada - 22. majem 1942. (Vendar je iz dokumentov, naših in sovražnih, razvidno, da drži datum 21. maja 1942.)

Kljub slabemu vremenu se je zbralo na proslavo okoli 300 ljudi, med njimi nekaj nad dvajset bivših borcev II. grupe odredov. Govoril je tovaršji Miha Berčič, ki je pojasnil pomen boja na Jančah in sploh vloge II. grupe odredov kot naše takrat najbolj oborožene in izurjene enote.

Ne v pokoj, dokler ne dobi stanovanja

Stanovanjski problem udeležencev NOB je še zmeraj v ospredju dejavnosti ZZB NOV in njenih organizacij. Zato ne bo odveč, če se seznanimo tudi s programom dela komisije za stanovanjska vprašanja pri predsedstvu te Zveze.

Komisija bo v prihodnje, na podlagi ugotovljenega stanja stanovanjskih zadev borcev, vodila točen pregled rešenih stanovanjskih zadev borcev in beležila, koliko finančnih sredstev je bilo vloženo za gradnjo in popravila stanovanj za udeležence NOB. Sodelovala bo pri zbiranju republiških in občinskih sredstev in pri razdeljevanju republiških sredstev za gradnjo stanovanj za borce in vojaške vojne invalide izven delovnega razmerja.

Da bo mogoče izvajati program dela, uspešno sodelovati pri dodeljevanju zveznih finančnih sredstev za graditev stanovanj borcem po občinah, bo komisija enkrat letno pripravila in sklicala posvet z občinskimi

sprejeli pravilnike o dodeljevanju stanovanj borcem in invalidom NOV. Z vso odločnostjo pa bo razkrinkala tiste, ki govorijo in obljubljajo eno, delajo pa drugo, in to prvenstveno tam, kjer gre za finančna in druga sredstva za reševanje stanovanjskih zadev borcev.

Zelo pomembno je tudi to, da bo komisija v sodelovanju z Republiškim sindikalnim svetom Slovenije in Izvršnim svetom SRS podrobneje proučila stanovanjsko problematiko zaposlenih borcev in invalidov.

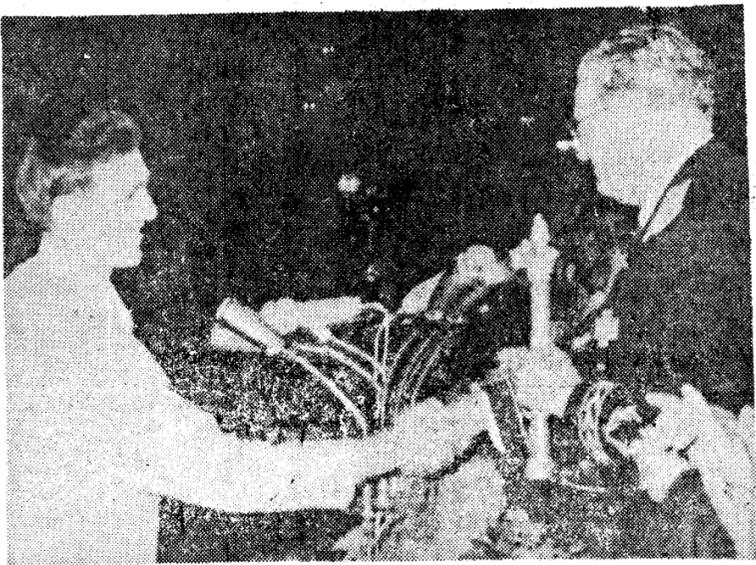
Kako važna je prav ta točka programa, nam pove tudi dejstvo, da so si komisije za vprašanja borcev in invalidov pri skupščinah občin doslej v več primerih zaman prizadevale, da bi v kakem podjetju ali ustanovi rešili stanovanjski problem borca, čeprav so tam imeli dovolj sredstev, ki so bila potrebna v ta namen. So namreč podjetja, pa tudi ustanove, ki računajo - predvsem glede starejših borcev - da bodo

kmalu upokojeni in da bo potem že občina skrbela za njihovo stanovanja. Toda zmagati bi moralo načelo, ki ga je priporočil Zvezni sindikalni svet, da naj niti podjetja niti ustanove ne pošiljajo borca v pokoj, dokler mu niso zagotovila primerne stanovanja.

Da bo slika o stanju stanovanjske problematike borcev jasna, naj se ugotovimo, da so v zadnjih treh letih (1962-1964) rešili vsa 443 stanovanjskih primerov borcev in invalidov NOV (delno z novimi, delno z ustreznimi starimi stanovanji). Toda čeprav so to resnični uspehi, je treba k temu takoj pristaviti še ugotovitve, da je bilo 1. januarja letos zabeleženih še 494 neresenih stanovanjskih primerov udeležencev NOV. Od tega jih je 1755 izven delovnega razmerja.

Ce torej upoštevamo vse to, tedaj moramo naglasiti, da je delo komisije za stanovanjske zadeve pri predsedstvu ZZB NOV Slovenije po opisanem programu ne samo potrebno, marveč da je to lep prispevek k reševanju stanovanjske problematike udeležencev NOB. Ta prispevek pa je še toliko važnejši, ker ta komisija pomaga reševati pereče stanovanjske zadeve borcev povsod, kjer jih rešujejo drugi, pa tudi tam, kjer jih ne rešujejo niti občinske skupščine niti podjetja in ustanove.

POZDRAVI TOVARIŠU TITU

Letošnjemu praznovanju dneva mladosti in 73. rojstnemu dnevù tovariša Tita je dala še poseben pečat dvajsetletnica osvoboditve. Največja častnejša je bila zaključna proslava zvečer 25. maja na stadionu JLA v Beogradu, višek pa je dosegla proslava, ko je na slavnostno tribuno pred tovariša Tita prišel Miro Cerar, najboljši jugoslovanski športnik, in mu s štafetno palico izročil srčne pozdrave vse jugoslovanske mladine, vseh jugoslovanskih narodov

deželica na strani partizanov. Kar 2860 članov je bilo med NOB v operativnih enotah. Kmetov je skoraj polovica, namreč 2050. Povprečna starost članov je 51 let ...

Ce upoštevamo, da je zemlja v Beli krajini povprečno slabo rodovitna, da je kmetijstvo že od nekdaj pretežno naturalno in da so potrošna središča daleč, prometne zveze pa so sorazmerno še slabe, čeprav boljše kot prej, bomo doumeli marsikaj o položaju belokranjskega kmeta sploh in kmeta-borca še posebej.

Po drugi strani pa se kmetije nasploh vse prepočasno vključujejo v blagovno proizvodnjo. Odveč je trditi, da je naša družba do zdaj kmeta, načrtno zanemarjala, po drugi strani pa je očitno, da smo za gradnjo industrije zlasti prva pomembna črpala sredstva prav iz kmetijstva. Zdej je to nesorazmerje treba kar se da hitro odpraviti in je pomoč kmetu-borcu le del naše splošne kmetijske politike pomoči kmetijstvu nasploh.

Kmetu-borcu je treba pomagati, toda to ne pomeni, da mora kmet čakati na pomoč družbe, če ima sam možnost za zboljšanje svojega gospodarstva. S tem bi koristil tako sebi kot tudi družbi. Kjer pa gre za starejše in bojne ljudi, naj prisloži na pomoč družba s priznavalnimi nameni ...

Toda prav v tem je težava, ker za priznavalnimi ni sredstev, saj je občina revna, povrh pa je število kmetov-borcev in drugih pomoči potrebnih članov večje kot kjerkoli v najbogatějšíh občinah. Zato so na skupščini zahtevali pomoč vse republike in tej zahtevi jim ni mogote oporekati.

S tem v zvezi je tudi reševanje stanovanjskega vprašanja. Ce bodo reševali vprašanja kmetov-borcev tako kot jih zdaj, bodo ti čakali na popolno rešitev stanovanjskega vprašanja še celih 15 let, saj živi 650 družin kmetov-borcev v dotrajanih poslopjih, ki so ostala brez popravil že vsa leta med obema vojnama (zaradi gospodarske krize in razslojevanja kmetov), med vso to. Lani so dobili od predsedstva ZZB NOV Slovenije samo 2 milijona, letos pa 10 milijonov, vsako leto pa bi potrebovali najmanj 30 milijonov.

ski - je narekovala, da so sklicali skupen posvet predsednikov in tajnikov občinskih ZB ter direktorjev komunalnih zavodov za socialno zavarovanje na Vinomeri pri Metliki. Posvet je vodil tovaršji Zvone Šušteršič, direktor zavoda za socialno zavarovanje v Novem mestu.

Tovariš Šušteršič je povedal nekaj misli o zdravstvenem varstvu kmetov borcev v vseh teh štirih občinah

»Računamo, da je v vseh štirih občinah najmanj 10.000 oseb, ki so upravičene do zdravstvenega varstva na osnovi pred kratkim razglasenega zakona. To so svojci kmetov-borcev in sami bivši borci.

Toda do zdaj so upravičenci vložili razmeroma malo zahtevkov, namreč samo 900; izdanih je bilo le 723 zdravstvenih izkaznic. S tem je zajetih skupaj približno 4000 upravičencev.

Vse kaže, da ljudje razmeroma slabo spremljajo dogajanje in da ne vedo, kakšne pravice imajo. Navadno se spominjo na ureditve svojega statusa kot zavarovanci šele tedaj, ko so bolni. Zato smo sklenili sklicati posebne sestanke vseh krajevnih organizacij, kjer bomo ljudem tolmačili zakon o zdravstvenem varstvu borcev - kmetov.

Po drugi strani pa je bilo slišati o nekakšni bojznosti upravičencev, da bodo morali plačevati za to varstvo dodatni prispevek. Take govornice so se pojavile v šentjernejški okolici.

Tone Vergot, tajnik ZZB občine Metlika:

»Podoben je z vlaganjem zahtevkov tudi pri nas. Računa-

mo, da je še precej borcev-kmetov, ki so upravičeni do varstva, pa sploh še nimajo dokumen-

Na pobudo fakultete za filozofijo in književnost tržaške univerze bo v Trstu od 5. do 7. junija letos posebno posvetovanje strokovnjakov za preučevanje odporniškega gibanja. Posvetovanje, ki bo pod pokroviteljstvom deželnega inštituta za zgodovino italijanskega odporniškega gibanja, ima naslednji namen: — počastitev dvajsete obletnice odporniškega gibanja in — osvetlitev raznih oblik odpora proti nacizmu in fašizmu v Evropi. Na posvetovanje so povabili predstavnike nekaterih evropskih držav, med njimi je tudi predstavnik Jugoslavije dr. Metod Mikuš, ki bo predaval o razvoju partizanskega gibanja v Jugoslaviji.

Na Dunaju so bile pete povojne volitve, na katerih so volili avstrijskega predsednika — izvoljen je bil dosedanjí dunajski župan, 65-letni Franz Jonas, kandidat socialistične stranke. Dobil je 63.482 glasov več kot njegov protikandidat, bivši avstrijski kancler dr. Alfons Gorbach.

V imenu jugoslovanskih narodov je vlada SFRJ poslala afriškim narodom poslanico ob drugi obletnici, odkar je bila sprejeta listina afriške enotnosti. — Poslanica poudarja, da se vlada in narodi Jugoslavije z zadovoljstvom pridružujejo proslavi 26. maja, dneva Afrike, datuma, ki je zgodovinskega pomena ne samo za afriške narode, ampak tudi za ves miroljubni in napredni svet.

Z letošnjim 1. junijem so v kitajski vojski ukinili oziroma odpravili vse čine in vse oznake činov. — Odslej v kitajski vojski ne bo več generalov, polkovnikov, kapetanov, verjetno niti maršalov, ampak bodo samo borci in pa starejšinski kader, ki se na zunaj ne bo po ničemer razlikoval od borcev.

Dogodki tedna

V bližini Lodza na Poljskem so prišli na sled doslej neznanemu množičnemu zločinu nacističnih okupatorjev na Poljskem. — Ko se je zaradi deževja udrla zemlja, so se iz zemlje prikazali številni okostnjaki ljudi, več sto goštev. Komisija je ugotovila, da gre za množični grob ljudi, ki so jih ustrelili med zadnjo svetovno vojno. Bližnji prebivalci so povedali, da so 1943. leta vozili na to območje nemški tovornjaki in da so tedaj slišali streljanje.

Ustavno sodišče SR Slovenije je sklenilo sprožiti postopek pred ustavnim sodiščem Jugoslavije za oceno ustavnosti nekaterih določb temeljnega zakona o pokojniškem zavarovanju. — Po mnenju ustavnega sodišča SRS te določbe jemljejo zaposlenim upokojencem, ki so bili upokojeni po zakonu iz leta 1957, že pridobljeno pravico do uživanja pokojnine.

Svetovna zdravstvena organizacija je na 28. zasedanju obsojala politiko apartheida in rasnega razlikovanja. — Hkrati je razglasila, da bodo izključili iz organizacije tisto državo, ki izvaja politiko rasnega razlikovanja in apartheida.

Na povabilo predsednika državnega sveta Nemške demokratične republike in prvega sekretarja CK Enotne socialistične partije Nemčije Walterja Ulbrichta bo predsednik SFRJ in generalni sekretar ZKJ Josip Broz Tito uradno obiskal NDR, kjer se bo mudil od 8. do 13. junija letos.

Osem afriških držav (Slonokoščena obala, Gornja Volta, Niger, Togo, Senegal, Čad, Gabon in Madagaskar), ki so članice afriško-malgaške unije, je na sestanku v Abidjanu (v Slonokoščeni obali) sklenilo, da ne bodo sodelovale na konferenci organizacije afriške enotnosti, ki bo septembra letos v Akri.

Ciprski premier Makarios je obsodil grško-turške pogovore, rekoč, da dogovori med Turčijo in Grčijo ne morejo biti podlaga za ureditev ciprskega vprašanja.

Med probleme, ki so bili nakazani na seji prosvetno-kulturnega zbora republiške skupščine, ko so govorili o dejavnosti Zveze kulturnoprosvetnih organizacij Slovenije, sodi preče stanje kulturnih domov in dvoran, ki niso oskrbovani in marsikje propadajo, s tem pa kulturno-prosvetne organizacije na terenu izgubljajo možnosti za svojo kulturno dejavnost.

Predstavniki »višjega revolucionarnega sveta Konga« so na tikovni konferenci v Kairu sporočili, da so nastale v revolucionarni vladi spremembe — predsednik vlade pa je ostal Christophe Gbenye.

Izraelci so napadli tri objekte na jordanskem ozemlju. — Po izjavah izraelskih vojaških predstavnikov je bil napad »kazenski« oziroma povračilen zaradi prejšnjih jordanskih napadov na izraelsko ozemlje.

Na ločenih sejah sta pred dnevi republiški in gospodarski zbor skupščine SR Slovenije razpravljala predvsem o perečih problemih v gospodarstvu. — Obširne razprave so pokazale, da je postalo delovanje ukrepov za stabilizacijo gospodarstva posebno očitno v aprilu in maju ter da se njihov praktični učinek že kaže v občutnem premiku gospodarstva k intenzivnemu in gospodarskemu poslovanju. Enoglasno so zato poslanci menili, da je treba te ukrepe vsestransko podpirati.

V Boliviji že nekaj dni trajajo hudi neredi, najhujše pa je zdaj spet v glavnem mestu La Pazu. — Spopadajo se uporniki in vladne enote. Novi šef vojaške junte, ki zdaj deli oblast z Barrientosom, je ukazal, da »z vsemi razpoložljivimi sredstvi likvidirajo »val terorizma v deželi«. Vojaška junta je te dni zaprla številne politične in sindikalne voditelje in študente. Uporniki pa nočejo odložiti orožja, čeprav zahteva vojaška junta, da je to pogoj za »pomiritev v deželi«.

Jugoslovansko podjetje »Rudis« iz Trbovelj, katerega strokovnjaki so več let iskali rudo v vzhodnih krajih Alžirije in jo tudi našli, bo skupaj z nekaterimi drugimi jugoslovanskimi podjetji odprlo in opremilo dva rudnika (cinka in svinca).

V Italijo je odpotovala delegacija Zveze združenj borcev NOV Jugoslavije — vodi jo predsednik ZZB NOV Hrvatske Marko Belinić.

Precejšnje nezadovoljstvo je izzvala v političnih alžirskih krogih vest, da je predsednik de Gaulle sprejel v Parizu šefa Leopoldvillske vlade Combeja, ki je odpotoval v Pariz takoj po konferenci afrmalgaške unije, kjer so nekatere afriške države odpovedale sodelovanje na konferenci meseca septembra v Akri.

Tretja konferenca šefov držav in vlad arabskih dežel bo septembra v maroškem pristanišču Casablanci. — To so sklenili na sestanku predstavnikov vlad arabskih dežel.

Preteklo nedeljo so slovesno odprli za promet novi odsek jadranske magistrale od Trogrina do Dubrovnika, dolg 291 kilometrov. V dobrih dveh letih jo je zgradilo 15 velikih podjetij iz vseh naših republik, skupaj z enotami JLA.

DOPISNIKI NAM POROČAJO • DOPISNIKI NAM POROČAJO

BREZOVICA PRI LJUBLJANI

Krajevna organizacija ZKOP v Brezovici pri Ljubljani je za dan zmagе organizirala pohod v počastitev praznika. Zbralo se nas je 32 članov pri Zevnikovem gradu na Lukovici. Vodil nas je tovariš Rok v partizanski uniformi, z vsemi odlikovanji. Povedal nam je, da so prav na tem kraju naše enote, ki so s te strani prodirale proti Ljubljani, naletele na zadnji odpor nemške vojske.

V pohod smo odšli razvrščeni, kot se spodobi za vojaško enoto. Tudi orožje smo imeli. Čeprav smo se prej glasno veselili, zlasti svidenja s stariji znanci, je bilo vse tlo, ko so skupine odšle vsaka na svojo nalogo. Začelo se je ob osmih zvečer...

Hotili smo po neznanih poteh, eden za drugim. Kmalu je pri predhodnici začelo pokati. Padli so v zasedo. Na pomoč smo jim poslali še nekaj borcev, ki so pomagali pri razbijanju zasede. Še nekajkrat so padli v zasede. Stedil je zadnji boj, ko smo z jurštem presgnali navidezno sovražnika. Na to smo bili priča je to pred dvajsetimi leti resnično zgodilo.

Potem smo odšli k najbližjemu kmetu Kobalu, da bi si tam pogostili žejno. Kobal nas je lepo sprejel in nas povabil v hišo. Prinesel nam je dobre domače pijače in okusen prigrizek. Manjkalo ni petja in harmonike, skratka, bilo je veselo in priprovedarjanje ni hotelo biti ne konca ne kraja. Šele pozno v noč smo se poslovili.

MARTIN SELAN

Slavje v Planinski vasi

Dvajsetletnico osvoboditve so praznovali prebivalci Planinske vasi na Kozjanskem v svoji vasi, prišla pa je tudi mladina iz Bohorja in Sentvida. Na sami proslavi je govoril tovariš Karel Pajk, predsednik ZB, ki je nanizal nekaj podatkov o prispevku ljudstva iz teh krajev med NOV. Spomnil se je tudi požiga vasi 14. decembra 1944.

Slavja so se udeležili mnogi bivši partizani, ki so se bojevali v teh krajih in se tudi zdaj niso ustrašili napore polti po Planinskih rovtih. Med drugimi so prebivalci Planinske vasi pozdravili v svoji sredi tovariša Petra Sprajca.

Jože Perčič

Zahvala

»Obtinskemu odboru ZB Nova Gorica, posebno tov. Pelcanti, se zahvaljujem za trud in posredovanje pri službeni namestitvi moje hčerke, predvsem za razumevanje socialnega stanja ob izgubi moža in očeta — člana ZB.

M. V., Nova Gorica

Kdo je zadel glavni dobitek »TV 15«

Veliko zanimanje za »Ukano«

Na Bledu in v drugih krajih na Gorenjskem je veliko zanimanja za roman Tometa Svetina »Ukana«, ki se je te dni pojavil na našem knjižnem trgu.

Pisatelj — domačin — je za to delo prejel 1963. leta Kajuhovo nagrado. To je še posebno pripomoglo k popularizaciji romana zlasti med domačini in nekdanjimi borci 31. divizije, katerim je avtor posvetil to svoje delo.

Čeprav je knjiga izšla šele zdaj, dve leti po nagraditvi, je bila tako rekoč čez noč razprodana. Nekateri podjetja in ustanove so izkoristila to prilžnost, da so v počastitev dvajsete obletnice osvoboditve ob priložnostnih svečanostih knjigo razdelila kot spominsko darilo svojim članom kolektivov, nekdanjim borcem in aktivistom. Tako so npr. v LIP Bled podarili 105 knjiž, v Gozdnem gospodarstvu Bled 100, na občinski skupščini Radovljica 100, v Komunalnem podjetju Bled 20, na LIP Češnjica 60 itd. Občinska knjižnica je za svoje bralce nabavila 15 knjiž, kar pa je pre malo, da bi zadovoljila vse, ki si žele to knjigo izposoditi in zato nameravajo kupiti še nekaj izvodov. Gotovo pa bodo zgledeu teh podjetij in ustanov stredili tudi drugi, saj bo to res najlepše darilo in spomin ob 20. obletnici osvoboditve.

Z romanom »Ukana« je Svetina postavil najlepši spomenik vsem živim in mrtvim borcem 31. divizije, kar je bil tudi njegov namen. In še več. Predstavil nam je Gorenjsko

in Primorsko v luči revolucionarnega znanca kot malokdo doslej.

Ni dvoma, da bo roman dosegel podoben uspeh tudi po drugih krajih Slovenije, zlasti pa na Primorskem. To pa bo še bolj spodbudilo avtorja pri nadaljnjem pisanju, da bo uspešno dokončal svojo trilogijo.

JR

Odkrijte spominske plošče v Klani

Na pobudo osrednjega odbora za proslavo prekmorskih brigad in v sodelovanju s krajevno organizacijo ZB v Klani, je bilo v nedeljo, 9. maja v Klani pri Reki odkritje spominske plošče prekmorskim enotam: 3. prekmorski udarni brigadi, 1. tankovski brigadi in Težki artiljerijski brigadi IV. armije, ki so sodelovale pri osvoboditvi Klane. Odkritja se je udeležilo okrog 500 bivših prekmorcev in domačinov; svečanemu odkritju so prisostvovali tudi predstavniki ZB občin Reka, Opatija in Ilirska Bistrica.

Po pričetku slavnosti je predsednik osrednjega odbora za proslavo prekmorskih brigad opisal borbeno pot prekmorcev in Klančanom izročil v varstvo spominsko ploščo. Po končani proslavi je KO ZB NOV Klana v Domu JLA priredila srečanje bivših borcev in gostov.

V spomin Olgi Čerinovi

V oseminšestdesetem letu starosti nam je preminela zapustila partizanska mati Olga Čerin, ki je tragično umrla zaradi posledic minutne vojne.

Rodila se je in živila v partizanskem Cerknem. Kot zavedna Slovenka je v takem duhu tudi vzgajala svojih šest otrok, čeprav so ji zaradi tega oblastniki zelo na tenko rezali kruh, nato pa je morala z družino v Jugoslavijo. Leta 1941 so morali spet iz Maribora bežati pred Nemci najprej v Haloze, nato v Ljubljano in nazadnje v Mokronog. Tam se je vsa družina priključila NOV. Trije sinovi so vstopili v Gubčevco brigado, njim pa je sledila kmalu še hči Olga, ki je srečno dočakala konec vojne. Prvi je padel sin Miloš kot borec leta 1944, Vinke je padel istega leta kot komisar bataljona, Dušan pa kot poročnik in bataljonski intendant tik pred koncem vojne. Leta 1943 se je morala tudi sama z možem in mlajšo hčerko umakniti iz Mokronoga k partizanom, tako da je bila vsa družina v vojski.

Po vojni se je vrnila v Maribor s preživeliimi člani družine. Vendar ji ni bilo usojeno, da bi živila v miru večer svojega življenja. Zaradi posledic vojne jo je najprej zapustil sin Boris, ki je srečno preživel vse boje, nato pa ji je leta 1958 umrl še mož. Ostala sta ji še hčerki, pri katerih je živila. Zadnje čase je bila zelo bolna, stalno je tožila za svojimi fanti in v žalosti za njimi tragično preminila.

R. P.

Pri žrebanju za nagrade naročnikom »TV 15« je zadel prvi dobitek — moped »Colibri« — tovariš Branko Šajna iz Škofje Loke. Srečnega dobitnika smo obiskali na domu in ga povprašali, kako je zadovoljen in če je kaj vesel mopedu.

Tovariš Šajna je bil do zdaj lastnik navadnega dvokolesa, čeprav je že dolgo znan z motorizacijo. Zaposlen je v tovarni hadilnikov v Škofji Loki kot šef odpreme.

Doma je iz Dolnjih Ležec pri Divači. Leta 1942 je moral v italijansko vojsko k tankistom. Bil je kurir na motornem kolesu. Potem je obredel celo Ita-

lijo, se znašel v Tunisu in v angleškem ujetništvu. Stopil je v angleško vojsko, nato pa v NOV, kjer je bil spet v 1. tankovski brigadi kurir na motornem kolesu. Z njo je šel vse boje od Mostarja do Trsta. Po osvoboditvi je bil do leta 1948 v JLA, nazadnje poročnik in prometni oficir. Ostal je kar v kraju zadnje službovanja, v Škofji Loki.

»Ženi je povedal neki znanec iz Poljan, da sam dobil moped,« pripoveduje Šajna. »Potem sem iskal vsepovsod številko »TV 15« in je nisem mogel najti. Šele ko smo jo dobili obenem s pisnom na dom, sem prebral črno na belem. Tudi v moji domači

vasi že vedo, da sem ga dobil... Tisti dan smo kosili šele ob štirih popoldne, tako smo bili vsi iz sebe od veselja.

Moram povedati, da mi »TV 15« zelo ugaja in da ga prebira tudi vsa moja družina od prve do zadnje strani.

Izpitov za vožnjo z motorjem in avtomobilom sicer še nimam,« je nadaljeval, »toda znam voziti vsa motorna vozila in bom zdaj položil tudi izpit. Ze dolgo sem si želel jeklenega kornjčka, da se popeljem na kak izlet...«

M. P.

Pismo uredništvu

Prijetno me je presenetilo vaše sporočilo, da je bilo pri nagradnem žrebanju naročnikov »TV 15« izrečano tudi moje ime in mi je žreb prisojil tretjo nagrado, to je električni štedilnik tovarne gospodinske opreme »Gorenje« iz Velenja.

Moje veselje je bilo tem večje, saj sem bil tokrat, kljub mojim 77. letom, prvokrat izrečan in še celo, za tako dragoceno nagrado. Cena električnega štedilnika tu pri nas v Sevnici je kar 65.000 dinarjev.

Za tako lepo nagrado se vam vsi trije, jaz, moja žena, ki je trenutno na zdravljenju v vojni bolnišnici in moja hči najlepše zahvaljujemo.

Tednik »TV 15« zelo rad prebram in nam vsem zelo ugaja. Zlasti razveseljuje je dejstvo, da je list odkritičen in pove marsikaj, kar drugi zamočijo. Zato ga bom z veseljem pripravoval vsem, ki nanj še niso naročeni in prepričan sem, da uspeh ne bo izostal.

Josip Kladnik, Sevnica, Poljska pot 1

Pojasnilo

Tovariš Jože Tomažič, dipl. tekstilni tehnik, je v zvezi s člankom »Heute rot — morgen tot«, ki je bil objavljen v 11. številki »TV 15«, pojasnil:

»V koncentracijskem taborišču v Mauthausenu smo imeli na levi roki prstaneček z isto številko kot na obliki prstanečev v taborišču KZ Mauthausen. Taborišču Auschwitz (Osvic) razen številke na obliki isto številko tudi t e t o v i r a n o na levi raki.«

Poizvedba

Julija in avgusta 1944 sem šla na radiotelegrafsko tečaj v Burtorju pri Crnoljku, ki ga je vodil ruski kapetan Boris. Na tečaju sta bili tudi tovarišici Strela in Dunja. Po tečaju smo se razšle. — Zelo rada bi vedela, kje Strela in Dunja živita.

Pepca Klemenčič, Šišenski 21, Ljubljana

Dolžni smo jim pomagati

Komisija za priznanje posebne delovne dobe pri Občinskem odboru ZB Škofja Loka ni priznala posebne delovne dobe osebi, za katero sem napisal izjavo. Dali so obrazložitev, da nisem pristojen dajati izjave za ljudi na področju, kjer nisem bil organiziranov.

Leta 1942 sem bil puškomitralskec z Selški četi, takrat ko je bil komandir čete Janušek. Večkrat smo se oglasili v vasi Ravne nad Zalim logom. V tem času sem spoznal vaščane Drobčevce, Joškočve in Groharjeve. Radi so sprejemali naše enote, zator vstaje, oziroma organizator raznih oblastnih in političnih nudili so nam prenočišča in hrano. Kmalu smo tudi sami opazili, da so Drobčevci in Joškočovi naklonjeni NOV in da vedno bolj aktivno sodelujejo z našo vojsko.

Spomladi leta 1943 sem postal komandir čete. Bilo mi je dodeljeno področje Davča, Ravne, Torke in Prtovč. Tako sem s svojo četo deloval na tem področju ter sem bil v stalni zvezi z družinami Drobčevci in Joškočovi in v Ravnah. Redno so skrbeli za hrano borcev moje čete. Če niso imeli doma, so s ko-njem vozili iz Zalega loga ali od drugod. Pri njih je bila stalna zveza, opravljali so razne obveščevalne naloge, včasih smo jih

pošiljali v kraje, kamor sami nismo mogli. Med tem časom sta se v vasi organizirali OF in mladinska organizacija, vanju so se iz omenjenih dveh hiš vključili vsi člani družine.

Nemci so kmalu zapazili, da v vasi deluje organizacija OF in zaradi tega so nekatere preselili v Nemčijo, tudi oba gospodarja omenjenih hiš. Njuno delo za OF so potem še bolj prizadevno nadaljevali drugi, žene in otroci.

Meseca aprila 1943 sem postal komandant IX. bataljona Gorenjskega odreda. Zopet sem imel svoje enote na področju Davče, Ravne, Torke, Prtovč in Podkonj. Eno četo sem imel na območju Ravne in Torke. Komandir te čete je bil Mirko Tolar, sedaj polkovnik v JLA. Delo v vasi je bilo tedaj že zelo razpredeno in so ljudje iz omenjenih hiš delali zelo požrtvovalno, oziroma niso delali drugega kot skrbeli za naše enote. Pozneje so se na tem območju ustanovile še druge ustanove, delavnice, bolnišnice, kurirske postaje, za katere so v glavnem skrbeli ljudje iz teh dveh hiš. Kadar so prišli Nemci ali belogardisti, saj je bil eden od sosedov pri belogardistih, so ravno v teh dveh hišah delali razna nasilstva, ker so hoteli iz njih izstiliti izdajo naših enot in ustanov, toda nikdar niso uspeli. Postavljali so jih pred zidove, grozili z ustrelitvijo. Ob takih prilikah so jih do golega izropali, tako da so čisto ostali brez vsega.

Konec leta 1943 sem odšel s tega območja in sam nisem več sodeloval z njimi. Znano pa mi je, da so ljudje v teh hišah

Ob tabornem ognju

ostali do konca vojne predani neki stvari, da so požrtvovalno delali do osvoboditve, da so marsikaj težkega preživeli v času NOV. Mogoče so bili večkrat lačni kot borci naših enot. Preživeli so veliko več strahu, kar danes občutijo kot posledico na zdravju in zaradi invalidnosti niso sposobni za kakršno koli delo.

Zato menim, da je ocena komisije za priznanje delovne dobe pri ZB Škofja Loka zelo nepremišljena, zlasti če komisija meni, da nekdanji komandirji in komandanti nimajo pravice dajati izjave za ljudi o katerih so prepričani, da to zaslužijo. Menim, da so bile prav prve partizanske čete tiste, ki so v določenih krajih pridobile prve sodelavce. Le-ti so vestno izpolnjevali razne težke naloge že poprej, preden so jih spoznali politični in terenski delavci. Če člani komisije ne poznajo določenih primerov, ker niso bili povsod sami prisotni, naj vsaj zaupajo izjavam takrat vodečih, verodostojnih ljudi na določenem območju. Tak problem pa se lahko reši z razgovorom nekdanjih borcev, saj smo še vedno živi in smo nekdanjimi sodelavcem danes dolžni pomagati, vsaj z raznimi priznanji.

JANKO PREZELJ

Polaganje venca k spomeniku žrtev II. svetovne vojne v St. Marie aux Mines. Prvi od desne župan Paul Bauman, drugi poleg njega generalni konzul Milan Vukšič

POT ŽALOSTNIH SPOMINOV

PO DVAJSETIH LETIH
V NATZWEILERJU

Ob dvajsetletnici osvoboditve so pohiteli preživeli interniranci na spominske svečanosti v nekdanja koncentracijska taborišča. Skupina 19 preživelih internirancev pa se je v Dachau ločila in s Kompasovim avtobusom odpeljala v Strasburg v Franciji in naprej v Vogeze v nekdanje uničevalno taborišče Natzweiler in njegovo ausenkomanado Markkirch, kjer so številni jugoslovanski interniranci težko delali v tunelu.

S pomočjo generalnega konzula Milana Vukšiča iz Strasbourga in v odlični organizaciji Kompassa in njegovega vodiča Herija Kajzerja, je ta pohod, čeprav žalostnih spominov, nadvse uspel.

Devetnajst preživelih internirancev si je najprej ogledalo taborišče Natzweiler-Struthof, ki so ga Francozi uredili v muzej in je, takšno kot je bilo nekoč, pod upravo nacionalnega komiteja Struthof. Žična ograja, v kamen vsekane terase za barake, na appelplatu visilice, kot včasih, pa železni vagonček iz bližnjega kamnoloma in železna samokolnica, s katero so vozili pepel mrličev na komandantove

grede, vse to je navdajalo bivše internirance z grozo in hkrati z neizmernim sovraštvom do oholega nemškega škornja.

Žalostnih spominov na štiriinštirideseto leto, ko je bilo v tem taborišču največ Slovencev, ni manjkalo. Tone, Vlado, Dane, France in drugi so neumorno begali po taborišču, od terase do terase in se spodbujali pri spominih:

— Vidiš, v tej baraki je bila kuhinja, tamle operacijska baraka, tukajle, se spomniš, smo stali na appelplatu nagaj, ko smo čakali na obleke in tam doli je krematorij. Še zdaj v njem po ožganih laseh in kosteh.

Francozi so taborišče restavrirali, nad taboriščem, tam, kjer so bile SS-barake, pa so postavili mogočen spomenik. Ob tem spomeniku se je poklonila spominu pokojnih devetnajstčlanska delegacija in v navzočnosti konzula položila venec.

St. Marie aux Mines, onstran Vogezov, je bil včasih Markkirch. Ljubko mesto z osem tisoč prebivalci in 7 kilometrov dolgim tunelom, ki povezuje na stran s St. Dié in v katerem so številni naši interniranci vrteli kramp polnih dvanajst ur. Mnogi tako, da po več mesecev niso videli sonca. Nemci so tunel preurejali v tovarno za letalske motorje. Nadvse se jim je mudilo. Zato niso varčevali razen z hrano in obleko, s sredstvi, da bi vili strah v kosti internirancem.

— Tamle nekje, pri sedmi hiši, je Fritz udaril s krampom po glavi nekega Italijana tako močno, so mu možgani padli v svež beton, ko je klecnil na glavo pri betoniranju tunela, — so se tovariši z gnusom spomnili najtežjih trenutkov nemških koncentracijskih taborišč. St. Marie aux Mines ali kot so mu tedaj pravili Markkirch, je bilo namreč delovno taborišče, ki je sodilo pod upravo Vernichtungslagerja Natzweiler. Spomin je oživel v čisti stvarnosti toliko bolj, ker so lokalne oblasti omogočile bivšim internirancem obisk tunela, skozi katerega spet vozi vlak.

— Pojdimo ven, fantje, v nos udarja ista zoprna zatohla vlaga kot včasih, in kaplja prav tako kot nekoč, — interniranci niso vzdržali več v temnem tunelu, skozi katerega rahlo, še prav tako kot pred enajdvajsetimi leti, veje prepil.

Teško je bilo tistih tridelet leta štiriinštiridesetega leta v Markkirchu in še težje bi bilo, če ne bi bilo dobrih domačinov, ki so vedno dihali in mislili po

francosko, čeprav so jih zasedli Nemci. Vsakokrat, ko je skozi mesto korakala kolona na delo v tunel, so meščani na rob ceste nastavili kruh, sadje, sladkor, cigarete in drugo. Kajti srce te dobre in darežljive roke je utripalo uporno.

— Ničde od naših meščanov ni upal, da boste še kdaj prišli med nas. Toda zdaj ko ste prišli, vedite, da smo bili ves čas z vami in da imate v našem mestu osem tisoč prijateljev, — je na sprejemu na občini dejal župan Paul Bauman in dvignil čašo na zdravje vseh tistih, ki si posledje želijo samo še mir in prijateljsko sožitje.

Bivši interniranci niso našli besed, da bi se zahvalili za vse tisto, kar so se upali dobrega storiti za internirance napredno misleči meščani in za nadvse pristrčen sprejem. Občinska stavba je bila vsa v zastavah, v sejni dvorani pa so pripravili razstavo vsega, kar so interniranci pustili za seboj. Ob strani je bila na posebni mizi razstavljena zebasta obleka z napisom na rokavu: Lagerältester. K obleki je stopil krojaški mojster Janez iz Ljubljane, strokovno pregledal šive in glasno dejal:

— Poznam štihe, tele hladnice sem jaz uštukal.

Delegacija preživelih internirancev, kateri na čast je zvečer na Place de Foch zaigrala mestna godba, se je meščanom toplo zahvalila za materialno in moralno pomoč v najtežjih dneh, občini pa poklonila veliko ojnato sliko mesta Ljubljane in plaketo ilegalca, darilo predsednika mestnega sveta inž. Marjana Tepina. St. Marie aux Mines, kot je zdaj svobodno zadihalo mesto, družu z mestom Ljubljano ista usoda: okupacija in ilegalno delo.

Simpatije meščanov so po enajdvajsetih letih prerasle v trdno prijateljstvo.

Edi Hrausky

Izjemen položaj Bele krajine

(Nadaljevanje s 1. strani)

Med številne zanimivosti, ki vse zaslužijo, da jih zapišemo v tem prikazu dela in stanja v ZB črnomajške občine, pa jih ne moremo zaradi pomanjkanja prostora, ne spadata dve. In sicer, v Črnomlju deluje aktiv članov ZK, ki delajo v ZB. Doslej je imel tri sestanke in se je tako oblika dela izkazala kot koristna in uspešna.

Drugo pa je spet izjemna okolnost v Beli krajini. Znano je, da je bila Bela krajina osvobojena od septembra 1943 pa do konca vojne, nekateri kraji pa že od spomladi 1942. Številne enote in ustanove, ki so živele na tem ozemlju, so zahtevale

PARTIZANSKA ZAKLADNICA

MILAN BREZOVAR

Vojaške operacije za dokončno osvoboditev naše domovine

NADALJEVANJE IN KONEC

Enote IV. operativne cone pričnejo končno ofenzivo proti sovražnikom na Stajerskem in Koroškem že 2. maja. Del teh enot se bori v revirjih in 5. maja zasede Hrastnik in Zagorje, medtem ko njen drugi del tvori najsevernejšo, desno zaporo znanih stiskajočih se klešč in prodira proti Koroški. Ta 6. maja po napadu na sovražnike osvobodi Crno, 8. maja Zelezno Kaplo in Žitaro vas, kjer se spopade z ukrajinsko SS-divizijo, ki je pribežala iz Stajerske na Koroško, jo razoroži in osvobodi Sinčo vas, Pliberk in Velikovec.

Vtem ko Kokrški odred osvobodi zloglasne gestapovske zapore v Begunjah na Gorenjskem in izpusti 685 zapornikov, med njimi mnogo ujetih partizanov, pa Koroški odred, ki 6. maja osvobodi Borovlje na Koroškem, dne 9. maja prvi od naših enot vkoraka v Celovec, kmalu za njim pa dva bataljona motoriziranega odreda IV. armade, ustanovljenega na Bazovici na Primorskem, ki tako tvorijo sedaj levo, skrajno zaporo tistih jeklenih klešč, ki stiskajo ostanke zasovraženi zavojalcev in njihovih pomočnikov.

In — ker bežeča nemška okupatorska vojska pritiska in izsiljuje najbolj prehod proti Dravogradu in Guštanju, prihitita tja v pomoč enotam IV. operativne cone še dve diviziji naše III. armade, ki ponoči na 12. maj zasedeta položaje okrog Dravograda, da sovražnikom s tem preprečijo preboj v Avstrijo.

Tri dni ogorčenih borb med mladostnimi, gibkimi enotami Jugoslovanske armade in med

na izredni višini in iznajdljive pri reševanju včasih težkih situacij, so le s težavo kos izrednim nalogam, ki jim jih nalaga narodnoosvobodilna borba v končnem obdobju — razorožitvi tako velike gmote nemške in vazalske vojske na tako majhnem delu ozemlja jugoslovanskih narodov.

Tudi komandant te vojske v razsulu, ki je imel nekoč tako kovinsko zveneč naziv — vrhovni poveljnik nemške vojske Jugovzhoda generaloberst von Löhr — je napravil v Jugoslaviji svoj žalostni konec kot njegova bežeča vojska.

Ko sta namreč naši enoti IV. operativne cone 10. maja hiteli iz doline reke Save preko Menine planine v Savinjsko dolino, sta ustavili skupino avtomobilov, namenjenih proti Radmirju. Ta skupina, ki je bila leva pobočnica sprednjih delov von Löhrrove vojske, ju je obvestila, da je von Löhr s svojim štabom v Braslovčah. Von Löhr so takoj obvestili o snidenju s predstavnikoma »Titove vojske«. Ta pošlje še istega dne svojega majorja s pismom, naslovljenim »predstavniku Titove vojske«, v katerem ga poziva, da bi se prišel v Braslovče razgovarjat o nadaljnjem umiku njegove vojske. Člani štaba 14. divizije so res sprejeli njegov poziv, vendar naj bi bil ta sestanek s von Löhrom v Letušu in ne v Braslovčah, to je na pol poti do tam. Na sestanku je von Löhr z dvema generaloma in z več višjimi oficirji izjavil, da je pripravljen izročiti večjo količino orožja, prevoznih sredstev in drugega vojaškega materiala, hkrati pa prevzeti odgovornost, da se disciplinirano umaknejo

vojske. Toda ko se je vrnil v svoj štab, je izkoristil pomanjkanje naših enot in počasno razoroževanje svoje vojske na tem področju ter pobegnil s kolono, ki je stala ob cesti med Soštanjem in Šmartnim ob Paki, proti Crni in Velikovcu, kjer se je skrila s svojim štabom v neki vili. Zato je štab cone poslal v Velikovec močno patrolo, ki je aretirala von Löhra in ves njegov štab. Končal je malo pozneje v Beogradu, pred ljudskim sodiščem, ki ga je kot vojnega zločinca velikega formata obsodilo na smrt z obešenjem.

Borci enot Jugoslovanske ljudske vojske končujejo svoje zgodovinsko poslanstvo v drugi svetovni vojni proti fašističnim zavojalcem in njihovim pomočnikom šele 15. maja 1945, ko je že na vseh ostalih bojiščih v Evropi zavladal popoln mir. Še 14. maja vso noč na področju Poljane in Pliberka na Koroškem bijejo po nacističnem sovražniku in ujamejo tam celotno nemško divizijo, na področju Dravograda in Guštanja stisnejo sovražnika v ozek obroč in prisilijo okrog 25.000 nemških vojakov, da položijo orožje. Ti borci še 15. maja bijejo boje s sovražniki in jih razorožujejo na področju Črne, Mežice in Kotsutnika, kjer se jim preda blizu 30.000 ustašev in četnikov. Sovražnike razorožujejo tedaj še tudi na področju Celja, Soštanja, Slovenjega Gratica in na Kozjanskem — dokler ni osvobojen zadnji košček ozemlja naših narodov od zasovraženi fašističnih zavojalcev in do kraja razkrinkanih domačih izdajalcev, zaščitnikov stare kapitalistične ureditve pri nas.

Naša narodna in družbena osvoboditev je tu. Spomladi leta 1945 je prebivalstvo ljudske republike Slovenije proslavljalo velik praznik. Z nepopisnim

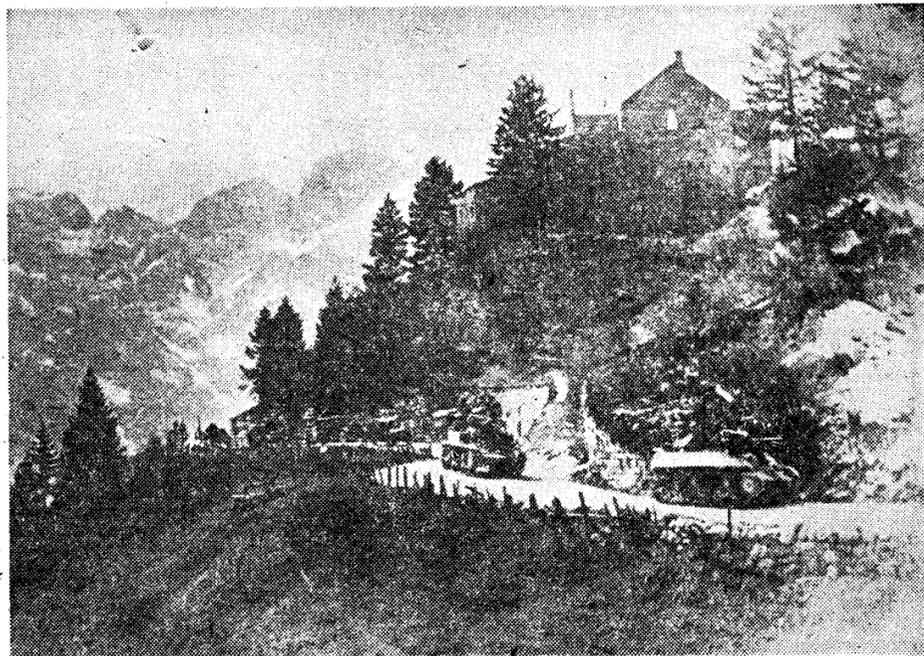
Obisk internirancev Podljubelja

11. in 12. maja so se v Sloveniji mudili nekdanji interniranci taborišča Mauthausen, ki so s svojci obiskali mesto nekdanjega taborišča in svoje slovenske sotrpine.

Na Podljubelju je velika množica domačinov goste pristrčno pozdravila. V imenu ZB in občinske skupščine Trzica sta jim zaležala pozdravno dobrodošlico Mirko Brejč, nekdanji interniranci in Slavka Rakovec, predsednica sveta za prosveto in kulturo občine Trzica. Po ogledu predora so se gostje in domačini udeležili svečanosti ob spomeniku v nekdanjem taborišču. Po ogledu taborišča so gostje imeli skupno kosilo v hotelu »Posta« v Trzici. Nato sta moški pevski sekstet in kvintet izvedla krajski kulturni program. Ob štirih popoldne so si gostje ogledali novo odprti muzej NOB. Zvečer so gostje s solzami v očeh zapustili gostoljubni Trzic in se odpeljali v Ljubljano.

Naslednjega dne popoldne so se v Ljubljani srečali francoski in slovenski interniranci taborišča Podljubelja. V imenu republiške komisije za politične zapornike, internirance in deportirance je goste pozdravil Lojze Bukovac. Nato so se gostje in slovenski interniranci zatopili v prijateljski pogovor. Mnogi francoski tovariši so vpraševali za svoje nekdanje sotrpine. Tone Dolinšek je po 20 letih prepoznal svetlega nekdanjega tovariša iz taborišča. Gostje in slovenski interniranci so si ob koncu zaležali, da bi se čimprej ponovno srečali.

Z. C.

Tanki in avtomobili naše I. tankovske brigade hite preko prelaza Predel na Koroško, da bi dokončno obkolili sovražnika, ki je še na našem ozemlju

ogromno gmoto na majhen prostor zgnete, razkrajajoče se nemške in vazalske vojske, ki je povzročila jugoslovanskemu ljudstvu med drugo svetovno vojno toliko gorja in ki sedaj, zavedajoč se svoje krivde, beži pred pravično roko jugoslovanske ljudske vojske.

Navkljub vsemu temu, da so naše enote v preteklih mesecih številčno okrepljene, moralno

z jugoslovanskega ozemlja. Člani štaba 14. divizije pa so zavzeli stališče — brezpogojna vdanja nemške vojske in povabili von Löhra na nadaljnje razgovore o tem v štab IV. operativne cone v Topolšičico. Von Löhr je nekaj časa okleval, končno pa le privolil v ta sestanek. V Topolšičici je prišel z močnim spremestvom in tam izvršil polnopravno brezpogojno vdajo nemške

navdušenjem je pozdravljalo na Trgu revolucije, tedaj še Kongresnem trgu v Ljubljani svojo prvo, dne 5. maja v Ajdovščini sestavljeno slovensko vlado in njenega predsednika Borisa Kidriča. Proslavljajo je osvoboditev naše, v ognju prerorejene domovine — Slovenije skupaj z nerazdružljivimi bratskimi narodi zvezni demokratični republiki Jugoslaviji.

Viri:

Završne operacije za oslobodjenje Jugoslavije 1944—1945, Beograd 1957;

Oslobodilački pohod na Trst, Beograd 1952;

M. Chassin: Istorija drugog svetskog rata, Beograd 1955; Ivan Dolničar-Janušič: Kapitulacija von Löhra in njegove vojske, Delavska enotnost 2. decembra 1949;

Tone Ferenc: Zaključne operacije za osvoboditev naše domovine, Kronika, časopis za slovensko krajevno zgodovino, 2. zvezek, VIII. letnik, Ljubljana 1960.

MILE PAVLIN

Vojaška znanost in tehnika

Vojaška znanost in tehnika

Vojaška znanost in tehnika

... da je bilo v Franciji pred revolucijo 270.000 plemičev?

Konec 18. stoletja je bilo v Franciji, ki je takrat štela kakih 26 milijonov prebivalcev, 270.000 plemičev in 140.000 duhovnikov, menihov in nun. To je bil tudi eden izmed neposrednih vzrokov za izbruh revolucije.

Takrat je bila vsa oblast v rokah kralja in visoke francoske aristokracije, denarno bogastvo pa v rokah buržoazije. Proizvodne sile, ki so se razvile že v neverjetnem obsegu, so prišle v ostro nasprotje z absolutistično in fevdalno družbeno ureditvijo.

S tem, ko je buržoazija zahtevala enakopravnost, je dejansko zahtevala tudi politično

Ali veste...

oblast, te pa ji plemstvo ni hotelo prepustiti. Odkritemu boju proti plemstvu so se na strani buržoazije priključili tudi kmetje, saj so prav oni morali s svojim trdim delom vzdrževati 270.000 plemičev, kolikor jih je tedaj bilo v Franciji.

Pri nižjih družbenih plasteh je bil zelo osvovljen tudi duhovniški stalež, ki je bil prav tako neizprosno pri izterjavanju desetine in drugih predprav od osiromašenih kmetov. Samo v enem letu — 1788. leta — je bilo pred francoskimi sodišči 400.000 sporov med kmeti in duhovščino.

V vojski so bili na vseh oficirskih položajih le plemiči, navadni vojaki pa so živeli v nemogočih razmerah. Francoska vlada je več denarja trošila za oficirje kot pa za podoficirje in vojake skupaj. Zato ni nič čudnega, če so se dogajali množični pobezi iz vojske. Po podatkih, ki jih je bil zbral Voltaire, je samo v osmih letih dezertiralo iz francoske vojske 60.000 vojakov. Vojska je bila, kar se je tudi kasneje izkazalo, zelo nezanesljiva in zato se je moral kralj oslanjati predvsem na tuje najemniške polke (nemške, švicarske itd.).

Najhujša gospodarska in politična kriza pa je nastala pozimi 1788. leta. Lakota in ostrazima sta prizadeli večji del prebivalstva, ki se je začelo upirati. Takih uporov je bilo kakih tristo.

Vse to je pripeljalo do Francoske revolucije, ki je dosegla višek 14. julija 1789. leta z osvojitvijo bastiljske trdnjave.

... kaj je eskalada?

V trdnjavskih vojnah so oblegovanci skušali prodreti na obzidje gradov in mest po lestvicah, ki jih poznamo pod imenom eskalade. Uporabljali so jih že Asirel in Babilonci. Lestvice so bile visoke do deset metrov. Bile so lesene, včasih pa tudi iz vrvi in usnjenih jermenov.

Najbolj znano je eskaladiranje ob napadu na utrdbo Fekankonec šestnajstega stoletja, ko so s pomočjo lestvic postopoma zavzeli to izredno utrjeno oporišče na 126 metrov visoki skali.

... za 1250 kg težke artilerijske granate?

Razen nekaterih drugih težkih topov je iz druge svetovne vojne znan tudi nemški možnar »Karl« (»Thor« ali »Gerät 041«). Top, ki je bil težak 132 ton, je prevažalo gosenično vozilo. Možnarjeva cev je bila dolga 540 cm, njen kaliber pa je znašal desetkrat manj — 54 cm. Granate so bile težke 1250 kg, letele pa so lahko 12.500 metrov daleč. Proti koncu vojne, ko je Nemcem že močno primanjkovalo jekla, so granate polnili kar z betonom.

Vohun iz kljubovalnosti

Nekaj mesecev pred izbruhom prve svetovne vojne je francoski obveščevalni urad obvestil svoje ministrstvo za zunanje zadeve, da se je bil v pariškem hotelu »Melice« nastanil neki neznanec, ki bi rad v zvezi z zelo pomembnimi zadevami prišel v stik s francoskim generalštabom.

• Samo z generali

Tulec, ki je imel svoje lice v zavojih, da ga ne bi mogel nihče spoznati, je agentom francoske protioobveščevalne službe izjavil, da želi Francozom izdati največje nemške vojaške skrivnosti in da pričakuje, da ga bodo povezali z najodgovornejšimi osebami.

V poročilu, ki so ga poslali svojim predstojnikom, so francoski agenti poudarjali, da gre bržkone za Nemca, ki pa izvrstno govori francosko in ki po obnašanju spominja na aristokrata.

Mojstri francoskega vohunstva so nekaj dni zaporedoma oblegali skrivnostnega tujca, ki pa od svojih zahtev ni hotel odstopati. »Če Francozi žele kaj zvedeti od mene,« je vztrajal pri svojem, »naj njihovi generali, katerih imena vam bom povedal, pridejo v hotel »Melice«, v zameno pa bodo dobili podatke prvorazrednega pomena.«

V francoskem generalštabu niso vedeli, kaj naj store. Bali so se, da bi jih kdo potisnil v kako neprijetno afero, po drugi strani pa bi bilo škoda zavrniti tujca, ki morda le govori resnico. Po vsestranskem opazovanju so odgovorni ljudje v generalštabu ugotovili, da gospod iz hotela »Melice« v nobenem oziru ni podoben kakemu prevartant, nerazsodnemu ali laiku. Zato so sklenili, da bodo v hotel poslali svojega predstavnika.

• Nemški vojni načrti v francoskih rokah

Tužec je francoskega generala ogovoril takole:

LESENI TOPOVI

Jugoslovanski narodi, ki so navadno začeli boj za svobodo golih rok, so ob teh priložnostih uporabljali najrazličnejšo orožje. Med tako improvizirano orožje sodijo tudi leseni topovi.

V napadu na turške utrdbe v vasi Koću — to je bilo v drugi polovici 18. stoletja — so Črnogorci uporabljali tudi top, ki so ga napravili iz brestovega debla. Med prvo srbsko vstajo pa je Karadjordje ukazal, naj napravijo dva topa iz češnjega lesa in ju dobro okujejo z železnimi obroči. S tema dvema topoma so marca 1804. leta dali

POIZVEDBI

Zelim izvedeti o usodi mojega brata Avgusta Graecerja, ki je odšel v partizane iz Zagreba, s skupino učencev vajenske šole, maja 1942, star 19 let. Fantje so uspešno dejali, da gredo na izlet in tako dobili prepustnico — odšli so proti Karlovcu. Avgust Graecer je bil že takrat član SKOJ in vključen v ilegarno delo. Z isto skupino je odšel tudi Rudi Spoljar. Slednjemu je po osvojitvi povedal oficir Vinko (ni mi znano, ali je to njegovo pravo ali partizansko ime), da je Avgust padel leta 1942 v Kordunu.

Albina Graecer,
Narodna banka 614
Ljubljana

V našem uredništvu se je oglašil bolgarski književnik Gančo Savov iz Sofije in izrazil željo, da bi rad zvedel za usodo Slavka Zuna, študenta iz Ljubljane. Ta se je njega dni zelo zanimal za bolgarsko književnost ter jo kot prevajalec prevajal v slovenščino. Potem se je začela vojna in mu prekržala mnoge načrte. Slavka Zuna so odgnali v nemško taborišče, kjer je izgubil brez sledu. Prosimo njegove prijatelje in sorodnike, da bi posredovali podatke o usodi Slavka Zuna na naslov našega uredništva ali pa direktno na naslov omenjenega bolgarskega književnika: Gančo Savov, bul. »Skobelev« 54, Sofija 6, Bolgarija.

»Gospod, jaz sem pripadnik nemške vojske. Za moje ime ne boste nikoli zvedeli, razen s silo. V tem primeru bi me sicer izdali, ne bi pa od mene dobili nobenih podatkov. Želim vam izdati nemške vojaške načrte. Za to ne pričakujem nobene protiusluge. Razgovarjati pa se hočem le prek načelnika vašega generalštaba, ne pa prek kake tretje osebe.«

Neznanec je govoril zelo odločno. Videti je bilo, da dobro pozna francoske vodilne vojaške osebnosti.

Francoze je to zmedlo. Vprašali so ga, zakaj namerava izdati vojaške načrte nemškega generalštaba. Tužec je nato odgovoril:

»Iz navadnega vojaškega častiljubja, iz osebne prizadetosti in iz kljubovalnosti, ker so me užalili.«

Po vsem tem Francozi niso več odlašali in tako se je naslednjega dne njihov generalštab preselil v hotel »Melice«. Tam so razprostrli generalštabne karte, Nemec pa je v roko vzel raznobravne svinčnike.

Neznanec je več ur risal nemške mobilizacijske načrte in v tekoči francoščini pojasnjeval moč in sestav nemških enot. Francoski oficirji so bili na vso moč presenečeni, čeprav tega niso hoteli pokazati. Nemcu pa to le ni ušlo in jim je dejal:

»Vem, gospodje, da mi ne smete pokazati svojih vtisov in občutkov. Lahko si mislite svoje, toda vedite, da je tole pravi nemški vojni načrt.«

• Nemec ni lagal

Francozi so se prepričali, da imajo pred sabo v vojaškem smislu zelo izobraženega človeka, ki je temeljito poznal vse podrobnosti nemških načrtov. Vse, kar jim je bil povedal, se je do zadnje črke ujemalo in o kakršnikoli prevari sploh ni bilo moč misliti. Sicer pa so Fran-

cozi že prej domnevali, da mora nemški vojni načrt biti podoben temu, ki jim ga je bil odkril neznanec. Vzlic temu so se nemudoma povezali z Londonom, odkoder je takoj nato prispel v Pariz sam načelnik britanskega generalštaba. Ko so mu povedali, kaj vse so zvedeli, jim je Anglež odgovoril, da imajo tudi oni podobne podatke, le ne tako zelo podrobne.

Nemec je torej govoril resnico. Sklenili so, da se bodo z njim še enkrat sestali. Tako so zvedeli za toliko novih podrobnosti, kot jim jih ne bi mogla zbrati cela vojska vohunov.

Nazadnje so ga Francozi še

vprašali, ali ima morda kako posebno željo. Nemec jim je odgovoril tole:

»Nimate mi biti za kaj hvaležni. To mi je bila le dolžnost. Načrt, ki sem vam ga bil izdal, je bil namreč tako slab, da se z njim nikakor nisem mogel strinjati. Tak kot je, bi bil za Francoze tako ugoden, da bi bili mi, Nemci, v primeru vojne nedvomno premagani. V Berlinu sem se temu planu uprl, toda zaman. Ko pa bodo Nemci zavohali, da je tudi vam nekaj znanega v zvezi s tem planom, ga bodo morali spremeniti. To je bil torej edini način, da ga onemogočim... Kar pa zadeva moje želje, vas prosim nasled-

nje: prvič, plačajte, prosim, moje stroške v hotelu, drugič, obljubite mi, da ne boste skušali ugotoviti mojega imena, in tretjič, ne zasledujte me onstran belgijske meje, ker bi to utegnili povzročiti neprijetnosti ne le meni, temveč tudi vam.«

Vse njegove želje so izpolnili in tako je neznanec za vselej izgubil izpred oči francoske obveščevalne službe. Ko pa so to vprašanje pred kakimi desetimi leti ponovno postavili na dnevni red in ugibali, kdo bi utegnil biti skrivnostni neznanec, so nekateri menili, da je bil morda sam Ludendorff. Tega pa ni moč dokazati in zato še danes ne vedo, s kom so takrat imeli opravka.

FOTOGRAFIJA Z VPRAŠAJEM

Tovariš Ivan Jug iz Anhovega nam je v zvezi s fotografijo, objavljeno v zadnji številki našega lista, sporočil, da slika ni popolna, ker sta bila na levi še dva tovariša in del vasi Lesa pri Hlodiču v Slovenski Benečiji, kjer je fotografija nastala. Slika predstavlja skupino borcev Beneškega bataljona, operativnega štaba za zahodno Primorsko. Datum nastanka fotografije: 6. oktober 1944. Tovariš Jug je prepoznal večino tovarišev na sliki.

Današnja fotografija je bržkone nastala leta 1944 (angleške bluze in položajni čini) in predstavlja neki zaledni objekt — tiskarno, bolnišnico in podobno — ter skupino borcev pred njim. — Sporočite nam vse, kar veste o nastanku te fotografije.

Slovenec — poveljnik bosenskih upornikov

V bosensko-hercegovskem uporu leta 1875—1878 so razen domačinov sodelovali tudi pripadniki drugih jugoslovanskih narodov, pa tudi Rusi, Poljaki, Bolgari, Čehi, Slovaki, Ukrajinci, Italijani, Francozi, Norvežani, Nemci in Belgijci.

Do upora v Bosni je prišlo kmalu po hercegovski vstaji. V pripravah je bila še najbolj prizadevna skupina socialistov z Vasom Pelagićem na čelu. Prvega dne je upor zajel območje Kozare in Prosare. Uporniki so 19. avgusta napadli zelo dobro utrjeno Bosansko Kostajnico, uspeha pa ni bilo. Medtem ko se je upor čedalje bolj širil, so po Beogradu, Zagrebu, Osijeku, Splitu in Zadru ustanovljali posebne odbore za pomoč bosenskim upornikom.

trdnjave Trebinje. Kmalu nato so ga poslali kot člana uporniškega odposlanstva v Črno goro, jeseni 1875. leta pa je prišel med bosenske upornike.

Januarja 1876. leta so uporniki ponovno napadli Kostajnico. Tudi ta napad ni uspel in tako so uporniki odstavili Hubmajerja s položaja glavnega komandanta. Ta je nato odšel iz Bosne v Srbijo in kot prostovoljec stopil v srbsko vojsko, kjer si je s svojo hrabrostjo med srbsko-turško vojno pridobil čin podporočnika.

Narodni uporniki imeli sredi decembra 1875 v Jannici, so za svojega komandanta izbrali Slovenca Mirolava Hubmajerja, ki je bil takrat star le štiriindvajset let. Rojen je bil v Ljubljani, sicer pa je bil tiskar. V avstro-ogrski vojski je postal podoficir. Ko je zvedel, da je v Hercegovini izbruhnil upor, je pobežnil iz vojske, da bi se pridružil borcem za svobodo. Odlikoval se je zlasti med obleganjem turške

Vendar Hubmajer tudi tu ni ostal. Izselil se je v Bukarešto, ker se ni strinjal z diktaturo Milana Obrenovića in zatiranjem ljudstva. V Bukarešti se je zaposlil kot tiskar in 1884. leta podpisal skupno z Vasom Pelagićem »Spomenico za balkansko-karpatško federacijo«. Kasneje se je spet vrnil v Beograd, kjer je urejal nemški časopis »Belgrader Zeitung«. Od 1896. leta dalje je kot uslužbenec bosenske pokrajinske vlade živel v Sarajevu, umrl pa je štiriinajst let kasneje.

OBJAVA

ZA UDELEŽENCE NOB, KI SO MED VOJNO BILI NA OFICIRSKIH ALI PODOFICIRSKIH POLOŽAJIH, NIMAJO PA SE OFICIRSKEGA ALI PODOFICIRSKEGA ČINA.

Čeprav je rok za priznanje čina tistim udeležencem NOB, ki so med vojno bili na oficirskih in podoficirskih položajih, potekel že avgusta 1956. leta, imajo borci NOV, ki teh svojih pravic še niso uveljavili, možnost, da to store do 31. decembra 1965. leta.

Postopek za pridobitev čina rezervnega oficirja ali podoficirja je naslednji:
Zahtevek za priznanje čina je treba oddati v odseku za narodno obrambo ustrezne občinske skupščine. Zahtevku je treba priložiti izpolnjeni formular »List predhodnih podatkov« (imajo ga odseki za narodno obrambo) in dokazila, da

je prošlee v času NOB bil na oficirskih ali podoficirskih položajih. Dokazila, da je nekdo zares bil na oficirskih ali podoficirskih položajih, so lahko:

a) uradne listine, ki so jih izdala poveljstva vojaških enot ali ustanov in iz katerih je moč ugotoviti, v katerih enotah in na kakšnih položajih je bil prošlee med vojno, ali

b) potrjene izjave dveh aktivnih ali rezervnih oficirjev, ki sta bila v isti enoti kot prošlee.

Organi za narodno obrambo pri občinskih skupščinah bodo, kot je že rečeno, zahtevke v zvezi s tem sprejemali le do 31. decembra t.l.

V novi trgovski hiši

noma

v Ljubljani, Titova cesta

Non-stop od 7.30 do 20. ure

6 prodajnih etaž

10.000 artiklov

za dom, družino, gospodinjstvo, šport, rekreacijo itd.

Obročno odplačevanje.

20% popust pri nakupu s tujo valuto.

Dostava na dom.

Vojaška znanost in tehnika

Vojaška znanost in tehnika

V DOGOVORU Z OBVEŠČEVALNIM OFICIRJEM DRVARSKO-PETROVSKEGA PARTIZANSKEGA ODREDA JE KOMANDANT DOMOBRAVNEGA BATALJONA RAZOROŽIL STIRIDESET NEMCEV, NATO PA Z VSEM BATALJONOM PREŠEL NA PARTIZANSKO STRAN

Domobranci razorožili Nemce

Kot obveščevalni oficir Drvarsko-petrovskega odreda sem imel, med drugim, tudi nalogo, da zbiram podatke o sovražnikih na območju Bihaca in Bosanske Krupe in da redno obveščam vrhovni štab o sovražnikovih vojaških transportih prek Bihaca proti Dalmaciji.

NOVA POSTOJANKA

Dokaj hitro sem navezal stike z mnogimi ljudmi iz okoliških naselij, prav tako pa tudi z nekaterimi posamezniki v domobranskih in četniških štabih. Sprito tega mi ni bilo težko priti do podatkov o sovražnikih in nadzirati njegove premike. Tako smo zvedeli tudi za mnoge

pomembne podrobnosti o pripravah na novo sovražnikovo ofenzivo. Vedeli smo celo to, da se bo začela 23. maja 1944. leta.

V tej ofenzivi pa sem bil ob vso svojo obveščevalno mrežo. Začeti sem moral znova. Štab odreda je nujno zahteval podatke o najnovejših razmerah na terenu. Zato sem se spustil s hribov in se približal krajem in cestam, ki jih je nadziral sovražnik. Spotoma sem našel na skrivno taborišče kmetov iz vasi Teočaka. Povedali so mi: »Požgali so nam hiše, vasi ni več... Tam so sedaj domobranci, ki se utrjujejo.«

Vas je ležala tik pod gozdom. Skoznjo pelje cesta Bihac—Bo-

sanski Petrovac. Na nasprotni strani se dviga hriboček, s katerega je sovražnikova vojska varovala prevoze po tej cesti. Ob zori sem si na robu gozda posikal kotiček za opazovanje. Čeprav sem neprestano držal daljnogled pred očmi, mi to ni kdove kaj pomagalo, ker so se domobranci bili dobro maskirali. Tedaj pa sem na njivi opazil neko žensko. Delala je v bližini sovražnikovih položajev. Sklenil sem, da jo bom počakal.

Ves dan sem prebil v grmovju. V skico sem vrisal domobranske položaje in si vpisal še nekatere splošne podatke. Ko se je začelo mračiti, je ženska, ki je delala na polju, krenila naravnost proti moji »opazovalnici«.

Vedel sem, da so mnoge domobranske enote nezanesljive. Tudi za to enoto so mi kmetje povedali, da se je še kar dobro obnašala proti kmetom in nekaterim beguncem, ki jih je bila ujela. Zato sem sklenil, da se povežem s komandantom domobranskega bataljona in mu predlagam sodelovanje. To bi bil hkrati tudi najboljši način, da pridemo do podatkov, ki nas zanimajo.

PISMO DOMOBRAVNEGA KOMANDANTA

Napisal sem pismo in ga po ženski, ki sem jo bil prestregel, poslal v postojanko. Hkrati sem tudi svoj štab obvestil o sovražnikovi razporeditvi na tej cesti in o svoji nameri.

Ženska se je kmalu vrnila. »Strinjam se,« mi je odpisal komandant domobranskega bataljona.

Zanj sem napisal še drugo pismo, v katerem sem zahteval ustrezne podatke o njegovem bataljonu, sosednjih postojankah itd.

Komandant mi podatkov ni poslal, pač pa je predlagal, da se sestaneva v bližini položajev njegovega bataljona. Napisal je, da bo vzel sabo spremstvo in naj zato tudi jaz pripeljem svoje spremstvo. To me je nekoliko zmedlo. Če ne odidem na sestane, se mi lahko izmuzne iz rok izredna priložnost. Če pa grem, se utegnem znajti v sila neprijetnem položaju, saj nisem imel niti pojma o tem, za kaj sploh gre, kaj bo zahteval od mene, katere njegove predloge smem sprejeti in kaj lahko storim, ko pa nisem imel nobenih pooblastil.

Zvečer sem v spremstvu dveh kurirjev le odšel na dogovorjeni kraj. Oči so se mi zasočile od napetega buljenja v noč. Zdelo se mi je, ko da se mi bliža domobranska kolona. Domobranski komandant je svoje spremstvo pustil v zasedi in se mi približal sam. Čutil sem, da me nezaupljivo opazuje. Bil sem še zelo mlad, on pa je morda pričakoval človeka svojih let.

Po uvodnih besedah mi je povedal, da je v njegovem bataljonu 500 domobranov in 40

Nemcev in da je dobil povelje, naj se s svojim bataljonom premakne nekam drugam.

»TO JE GOSPOD TOVARIŠ...«

Situacija se je čedalje bolj zapletala. Medtem ko sem ga spraševal in mi je on odgovarjal, sem napeto razmišljal, kaj naj storim. Imel sem velike nadržte. Toda možnosti? Pomemben uspeh bi lahko dosegli, če bi z njegovim bataljonom napadli sosednje postojanke. Kaj pa, če bi ves bataljon pripeljal v partizane? To drugo bi bilo lažje izvesti. Zato sem domobranskemu komandantu predlagal, naj bi ponoči storil vse potrebno za prehod njegovega bataljona med partizane, naj pred odhodom razoroži Nemce in vse one, ki bi se upirali, in naj ob zori z bataljonom krene proti jasi, kjer ga bodo sprejele naše enote. Komandant se je strinjal in se vrnil k svoji enoti.

Ob zori se je vrnil z vojsko. Krenil sem koloni nasproti. Približevala se je v popolnem redu. Na čelu je jahal komandant bataljona. Ko me je zagledal, je stopil s konja. Tudi jaz sem se ustavil. On pa je dejal: »Gospodje oficirji, to je gospod tovariš, s katerim sem se bil dogovoril, da bomo odšli v partizane.«

Pokazal sem, kam naj kolona krene, s komandantom pa sem se začel pogovarjati o našem boju in njegovem mnenju. Med domobranci je bilo tudi 40 razoroženih Nemcev.

Vozila so pustili v bližini vasi. Nanje so planili kmetje in jih v hipu razdeljali. Potrebovali so gume, iz katerih so si napravili obutev.

Bataljon se je ustavil šele na jasi iznad vasi, da bi se odpočil. V mreku je nato nadaljeval pot proti Podgrmčju, v krajiške enote. Vsi so hoteli postati partizani. Ob tej priložnosti so mi oficirji dali podatke o nekaterih starešinah v drugih njihovih enotah, ki bi želeli sodelovati z nami. Proti položajem teh enot sem krenil na konju in s pištolo, ki mi ju je podaril komandant bataljona.

Kasneje sem se večkrat srečaval z oficirji iz tega bataljona. Bili so dobri ljudje in izvrstni borci. Nemce pa smo zamenjali za naše ujetnike.

DJOKO TORBICA

Kaj je kavalkada?

Tako so v srednjem veku v Španiji imenovali milicijsko konjenico, katere pripadnike so v primeru potrebe klicali pod orožje. V vsaki konjeniški kompaniji je bilo po 100 do 150 konjenikov.

Sedaj pod tem pojmom razumemo skupino jahačev na konjih v svečanih povorkah, na konjeniškem krosu, lovskem jahanju itd.

Kronika nacističnih zločinov

Leto 1940. — Množične deportacije prebivalstva, posebno iz okolice Radoma in Censtohove. V Lodžu in Varšavi ustanovitev prvih getov.

Novembra 1941. — Koncentracijsko taborišče v Chelmu se odpre s prvo plinsko celico.

3. decembra 1941. — Sikorski, šef begunske vlade v Londonu, je odšel v Moskvo, da bi podpisal sporazum o vojaškem sodelovanju.

15. maja 1942. — Ustanovitev levičarske organizacije odpora »Gwardia Ludowa« (Ljudska garda). Aprila naslednjega leta so jo preimenovali v »Armia Ludowa«. Tej se je pridružila pred koncem leta še »Krajowa rada narodowa« (Narodni svet), ki se je proglašila za predstavnik poljskega naroda.

Julija 1942. — Začetek operacije »Reinhard«, katere namen je bil načrtno iztrebljenje židovskega prebivalstva.

15. julija 1942. — Desničarske sile odpora so se združile v Armia Krajowa (Narodna vojska).

19. aprila do 16. maja 1943. — Nemška vojska pod poveljstvom generala Stroopa je po hudih bojih uničila varšavski geto.

Maja 1943. — V SZ je bila ustanovljena I. armada nove poljske vojske. V Afriki in nato v Italiji se je borila Andersova armada, ki je bila protikomunistično usmerjena.

Julija 1944. — Rdeča armada je pregnala Nemce z ozemlja vzhodno od Varšave. Levičarji so ustanovili »Poljski odbor narodne osvoboditve« kot predstavništvočasne vlade s sedežem v Lublinu.

1. avgusta 1944. — Predsednik begunske vlade se je sestel v Moskvi s predstavniki »Lubliškega odbora«, vendar do sporazuma ni prišlo. Komandant Armie krajowa, general Bor-Komarowski, je začel varšavsko vstajo. Z Rdečo armado, ki je bila na bregovih Visle, ni sklenil nobenega dogovora. Vstaja, ki je trajala 63 dni, je zato propadla. Večina mesta je bila porušena in 270.000 prebivalcev je bilo mrtvih.

30. decembra 1944. — »Lubliški odbor« se je uradno proglašil za časno poljsko vlado.

17. januarja 1945. — Sovjetska in poljska vojska sta osvobodili Varšavo.

27. januarja 1945. — Rdeča armada je osvobodila jetnike v taborišču Auschwitz-Birkenau in poglala Nemce preko Odre.

Leta 1939 je imela Poljska 35 milijonov prebivalcev; pobitih je bilo 6.028.000. V tem številu je obseženo 270.000 vojakov.

Nemčija si je zadala nalogo, da bo napravila poljsko ozemlje »judenrein«, židov čisto. Poljski dokumenti govore o uničenju 3.150.000 domačih Židov. Inštitut za proučevanje židovskih problemov, ki je v New Yorku, pa govori o 2.800.000 oz. o 85% predvojnega števila.

Drugi vzrok za tako veliko število žrtvev je bil Himmlerjev načrt o postopnem iztrebljenju vseh Poljakov. Sprva so jih nameravali uporabljati za razna dela, nato pa bi jih likvidirali zaradi telesne oslabelosti. Samo s pomočjo sodišč so jih pobili 34.000; med obsojenci je bilo skoraj za polovico žena in mladoletnikov. Novembra 1941 je Frank pisal, da je »procedura sodišč prepočasna in da jo je treba poenostaviti«. Tako so tudi storili. V taborišču Stutthof so vsakih trideset minut spustili v plinsko celico po sto ljudi. Z vbrzganjem fenola so jih lahko umorili po tristo dnevno. Sicer pa so internirance esesovci lahko obekali neodvisno od sodišč. Za vsakega ubitega nemškega vojaka so ustrelili sto talcev.

Ko je začelo primanjkovati delovne sile v rajhu, so bolj pazili, da so izbrali za delo sposobne ljudi. Iz taborišča Auschwitz — Osviecim so v razdobju med oktobrom 1943 in oktobrom 1944 poslali na delo v taborišče B II Birkenau pri Brzezinki 7253 Poljakov, 24.688 njihovih družinskih članov in slabotnejših moških pa v plinsko celico. Podobno se je pripetilo tudi nekaterim transportom internirancev: izmed 1200 so jih odbrali za delo samo 140, ali pa npr. le 400 izmed 2500; ostale so pomorili.

Poseben način postopnega likvidiranja Poljakov so bili zdravniški poizkusi.

Po splošno sprejetih cenitvah so na Poljskem pokončali naslednje število ljudi (s pripadniki drugih narodnosti vred):

V taborišču Bezek — 600.000 Židov iz južne Poljske in 1500 Poljakov, ki so jih skrivali. — Auschwitz — Oswiecim in podružnice — 30.000 jetnikov iz tega taborišča in 4 milijone takšnih, ki formalno niso bili registrirani v tem taborišču. — Sobibor — 300.000 Židov iz vzhodne Poljske. — Sztutowo (Stutthof s podružnicami) — 80.000 ljudi iz raznih držav. — Majdanek — 1.380.000 pripadnikov raznih držav. — Treblinka — 750.000 Židov iz srednje Poljske. — Chelmu — 360.000 Poljakov.

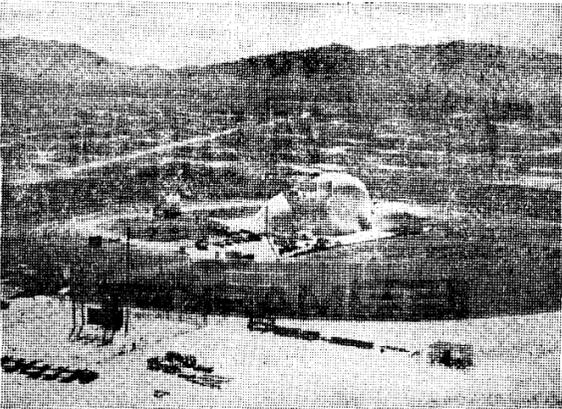
Nad 30.000 Poljakinj so odgnali v Ravensbrück. Nežidovske Poljake so največkrat pokončavali izven taborišč. V povračilnih akcijah in zaradi »kolektivne odgovornosti« so jih ustrelili:

V mestu Varšavi, v 219 eksekucijah 46.000 v vojvodstvu Białystok, v 220 eksekucijah 59.000 v vojvodstvu Gdansk, v 44 eksekucijah 8300 v vojvodstvu Kielce, v 640 eksekucijah 60.800 v vojvodstvu Krakow, v 677 eksekucijah 50.030 v vojvodstvu Lublin, v 1106 eksekucijah 215.200 v vojvodstvu Rzeszow, v 689 eksekucijah 54.500 itd.

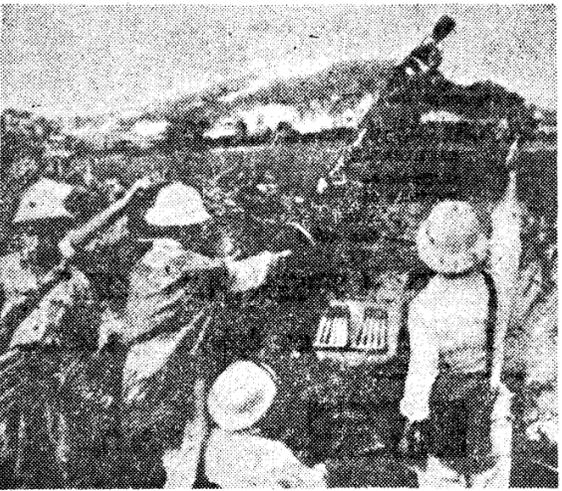
Število žrtvev sistematičnega iztrebljanja Poljakov dokazuje, da tako velikanskega obsega zločinov niso mogli opraviti zgolj »malostevilni« nacisti, ki so jih postavili pred sodišča le zaradi pritiska svetovne javnosti.

(Nadaljevanje)

V BESEDI IN PODOBI

RADAR, ki ga vidimo na sliki, obratuje v New Mexico že skoro leto dni, namenjen pa je za usmerjanje medcelinskih protiraketnih izstrelkov »Nike X«. Novi radar z vsemi svojimi pomožnimi napravami zajema skoraj hektar površine.

SEVERNOVIETNAMSKÉ PROTILETALSKE ENOTE uspešno zavračajo napade ameriških reaktivnih in južnovietnamskih letal. Na sliki vidimo enega izmed malokalibrskih protiletalskih topov neke enote v pokrajini Tan Hoa. Ta enota je doslej sestrelila že več kot 20 nasprotnikovih letal.

Industrija metalnih polizdelkov

SLOV. BISTRICA — JUGOSLAVIJA

Železniška postaja: SLOVENSKA BISTRICA

Bančna zveza: Narodna banka SFRJ — podružnica Maribor

Telefon: Maribor 39-13, 32-44, Slov. Bistrica 6, 45

Brzjav: IMPOL Slovenska Bistrica

Teleprinter: 03313

LAHKE KOVINE

- Čisti aluminij od 99 do 99,7% čistoče
- Aluminijske legure Al-Mn, Al-Mg-Si, Al-Mg-Mn, Al-Mg 2, 3, 5, Al-Cu-Mg-Pb, legure za obdelovanje na avtomatih
- Pločevina, trakovi in rondele po DIN
- Valovita pločevina za prekrivanje streh
- Karoserijski in železniški profili, profili za arhitekturo, nepolirani, polirani in sposobni za elokspiranje
- Cevi, palice okrogle, štirioglate, šesterooglate
- Vrvi iz čiste aluminija in jeklene aluminijske vrvi po DIN in VDE predpisih
- Valjana in vlečena žica

IMPOL

Prijateljska Češkoslovaška

Češkoslovaška socialistična republika se razprostira na nekaj manj kot 128 tisočih kvadratnih kilometrih in je sestavljena iz treh naravnih enot: Češke in Moravske doline ter Karpatov v Slovaški. Tako kot druge srednjeevropske države tudi ČSSR močno pogrreša morje.

Češkoslovaška je gosteje naseljena kot Jugoslavija. V njej živi okrog 8 milijonov Čehov, polčetrni milijon je Slovakov, ostalo prebivalstvo pa predstavljajo Madžari, Nemci, Poljaki, Ukrajinci in Rusi. Najgostejše je naseljena Slezija, močno industrijsko središče na skrajnem severu države.

Češkoslovaška pokrajina je značilna prav po velikem številu starih spomenikov, ki pripovedujejo o pestri tisočletni zgodovini češkega in slovaškega naroda. Ze v zgodnjih vekih našega štetja so si mnogi močni vladarji prizadevali pridobiti oblast nad križiščem mednarodnih poti v osrčju Evrope. Silni zgodovinski tokovi so povzročili vso dramatičnost in dinamiko življenja na ozemlju današnje Češkoslovaške. V 7. in 8. stoletju je Moravska kneževina vzbudila spoštovanje; z ustanovitvijo samostojne kneževine dinastije Přemislovičev so Čehi postali močna država, medtem ko je ustvarjanje samostojne slovaške narodne skupnosti zavirala ekonomska in kulturna povezanost z Ogrsko. Lep dokaz češkega razvoja je revolucionarno gibanje Jana Husa v 15. stoletju. Čehom in Slovakom, ki so se skozi

Periskop na 46. vzporedniku

stoletja borili za svoj skupni nacionalni obstoj, je leta 1918 uspelo, da so ustanovili skupno in neodvisno državo.

Nedolgo zatem, z letom 1933, ko je prišel na oblast Hitler, so se nad Češkoslovaško začeli zbirati črni oblaki. Državi, kjer je bilo največje blagostanje v Evropi, je pretila vedno večja nevarnost. Smrtni udarec je doživela leta 1938. Z Münchenskim sporazumom je bila prepuščena na milost in nemilost Hitlerjevim osvajačnim kremljcem. S pretvezo o reševanju sudetskih Nemcev so Češkoslovaško najprej okrnili, v marcu naslednjega leta pa uničili.

Jutro 15. marca 1939 je ostalo v živem spominu. Do zob oborožena nacistična soldateska je pričela z vseh strani prodirati v notranost Češke, proti Pragi. Tege dne, ko je Hitler v Berlinu izjavil, da je »Češkoslovaška prenehala obstajati«, se je pričelo najbolj tragično obdobje češkoslovaškega naroda.

Iskra upora pod pepelom, iskra upora na Češkoslovaškem ni nikoli ugasnila. Spomladi 1941 so se na Češkem in Moravskem pojavile prve partizanske enote. 21. maja naslednjega leta so češki rodoljubi, ki jih je iz Londona poslala češka vlada, izvršili atentat na reichsprotektorja Heydricha. Gestapovci so pripravili strašno povračilo: pobili so vse prebivalce v Lidicah in Ležakih. Nacistično nasilje ni imelo meja, toda še tako strahovlada ni mogla zatreti osvobodilnega gibanja, ki je poleti 1944 prešlo v splošno vstajo. Na slovaškem ozemlju so proglasili Češkoslovaško republiko. Po uradnih podatkih se je v okupirani Češkoslovaški borilo nad 23 tisoč partizanov.

Tako je napočil 5. maj 1945. V bližini radijske postaje v Pragi so se vneli prvi boji med češkimi rodoljubi in esesovci. Češke revolucionarne organizacije so izdale odlok o postavitvi barikad; do naslednjega dne dopoldne jih je na praških ulicah zrastle 1600. Toda uporni prebivalci Prage so bili domala brez orožja. Zato je nemški vojski na nekaterih mestih uspelo prodreti prav v središče mesta, kjer je nad civilnim prebivalstvom počela strašna zverstva. Pragi je grozil pogin; rešile so jo sovjetske čete, ki so vkorakale v Prago 9. maja. Praga je bila po dolgih letih zopet svobodna.

Odtlej sta minili dve desetletji mirnega razvoja in napredka. V tej dobi je češkoslovaško gospodarstvo zelo napredovalo, toda vseeno je čutilo, še več let po osvoboditvi, da je okupacijska oblast bila usmerila vse proizvodne zmogljivosti predvsem v vojno industrijo. Vzporedno z industrijo se je razvijalo tudi kmetijstvo.

Današnja industrijska proizvodnja Češkoslovaške daje mnogo več, kot potrebuje notranje tržišče. Češkoslovaška si je utrla pot na tržišče Sovjetske zveze in tržišča držav vzhodne Evrope. Tudi z nami je navezala obširne trgovske stike. Ze leta 1961 je naša izvozna trgovinska bilanca s Češkoslovaško znašala preko 5 milijard dinarjev, nekoliko več pa uvozna.

Češkoslovaška potrebuje za svojo industrijo mnogo premoga in ga tudi ima: v Sleziji, v Sudetih, v Srednji Moravski. Železno rudo pa uvaža. Poleg drugih rudnin nakopujejo mnogo odličnega kaolina za porcelan; sloves češkoslovaškega porcelana ni zaman tako velik.

Tekstilna industrija Češkoslovaške sega desetletja nazaj; zato je tudi danes še vedno ena najvažnejših industrijskih panog. Črna metalurgija zaposluje pol milijona delavcev. Kovinska industrija proizvaja vse, od dizel-motorjev do fotoaparatorjev in televizorjev. Tudi kemična industrija je močna. Češki porcelan je znan po vsem svetu. Karlovarski umetniški izdelki predstavljajo iskano izvozno blago. Na prvem mestu v Evropi je češkoslovaška industrija glasbil.

Češkoslovaška je dežela zanimivosti in tradicije. Popotnik bi o vtisih lahko napisal debelo knjigo. Obiskal je Češkoslovaško, videl vitke tovarniške dimnike, ki se kar ne morejo skladati s stoletnimi gradovi, se čudil umetninam preteklih stoletij v galerijah, opazoval lepo obdelana polja. Tudi na pivo ni pozabil. Dobro pivo so tam točili že ob koncu 15. stoletja. Tako kot je whisky ponos Škotske, rum Jamajke, konjak Francije, vodka Rusije, tako je pivo sinonim za Češkoslovaško. 153 pivovarn se ukvarja s pijačo iz hmelja in žita. Vsak Čeh ali Slovak popije na leto okrog 140 litrov piva. Skrivnost kvalitete pizenškega, budjejeviškega, praškega in drugih vrst je v dolgoletni proizvodni tradiciji. Posebno bralec Haškovega Švejka se danes radi posedajo »Pri Flekusu«, kjer je ob vrčku piva nekdanj posedal dobri vojak Švejk in dražil policijske ovađuhe.

Tudi pisana češka beseda je na evropski višini. Češkoslovaški narod je dal mnogo pomembnih piscev: K. H. Macha, Boženo Nemcov, Karla Čapka, Jiří Wolkerja in druge.

Češkoslovaški in jugoslovanski narodi že od nekdaj sodelujejo. Ze mnogo sporazumov o trgovinskem, gospodarskem in kulturnem sodelovanju sta podpisali obe državi in prijateljstvo med njima postaja vse globlje. Skorajšnji obisk predsednika Tiša Češkoslovaški in Vzhodni Nemčiji bo podčrtal mnogo skupnih potez, ki nas družijo v celoto s skupnimi cilji graditve socializma in krepitev miru na svetu.

SVETINOVA »UKANA«

Pri zavodu »Borec« je pred kratkim izšel roman Ukana, delo Toneta Svetine. To je impozantna freska bojev med partizani in nemškimi okupatorji na Gorenjskem in Primorskem, osvetljena z zakulisem najvažnejših dogodkov v tem delu Slovenije, ko na eni strani gestapo, na drugi VOS dajeja pečat vztrankom uspehov in porazov v dvojuju med privrženci dveh idej: meinkampfovske in narodnoosvobodilne. Obvede fronti nam avtor razgrinja z vsemi njunimi značilnostmi in silnicami, kar je spretno vpleteno v razvoj dogodkov in v zgodbo bolničarke Ane ter šefa gestapa Helmuta Wolfa.

Z likom gestapovca Wolfa vstane pred bralcem človek velikomemski format, prežet z nacističjanskimi in drugimi idejami o pravici močnejšega, ki so mu splošna moralna načela neumne fraze, ki je že od

miadih let oboževalec gesla »Kultivirajmo krutost«, ki liče novih, učinkovitejših sredstev za dosegajo cilja. Prvi tem je bolj iznajdljiv kot prejšnji stari generali: da bi narodnoosvobodilnemu gibanju zadal čim hušje udarce, osvoji taktiko »zbijanja klina s klinom«, diverzantsko taktiko uničevanja stabov in partijskih funkcionarjev, vnašanja zmede in nezaupanja v vrste narodnoosvobodilne vojske itd., za kar mu služijo agenti, ki se po njegovem nalogu vrinejo med partizane. Agente deli v dve vrsti: eni so navadni plačanci ali pa delajo iz strahu, drugi pa so zanesljivi in prepričani, slepo vdani nemškemu rajhu. V romanu se nam razkriva tragedija enih in drugih. Prve, ki so navadni izvržki, njihov šef po opravljeni nalogi pobije, druge pa zapovrstjo odkrivajo organi VOS in jih izročajo ljudskemu sodišču. Izjema med drugimi pa je bol-

ničarka Ana, ki jo življenje med partizani in ljubezen do mitraljezca Primoža tako preoblikujeta, da ne mara izvršiti krute naloge — zastrupiti bi morala šefa — čemur se od pove tovaršem in si tako nakopije nad glavo preklestvo gestapa.

Medtem ko je lik Wolfa podan z vsemi finesami, ki postanejo v dialogih ponekod morda celo preveč poudarjene, je lik Ane tu in tam nekoliko medel; to velja zlasti za peripetijo njene miselnosti, ki pri raznih odločitvah nima dovolj jasnih osnov.

Razen Ane in Wolfa nastopa v romanu še cela plejada likov na obeh straneh, med partizani oziroma našimi ljudmi na eni ter Nemci in domobranci na drugi strani. Eni so podani bolje, drugi slabše, na splošno pa še kar ustrezno. Domobranci hlapčevstvo je avtor okarakteriziral z likom domobrancia Bogdana, klerikalno vzgojenega malomeščana, ki se je zaljubljal v Ano, zaradi česa gestapovec Wolf ravna z njim kot s psom. Odnos Wolfa do domobranske policije, kakor ga je podal avtor, je sicer malce pretiran, drugače pa avtor odlično servira bralcu značaj in poreklo domobranstva — zakaj so ga Nemci dovolili ustanoviti, kakšen namen so imeli z njim itd.

Odlika Ukane je predvsem v tem, da dogodke, ki so nam sicer že znani, prikazuje v novi luči, oziroma jih osvetljuje z zakulisem in miselno globino. Torej nekaj povsem novega za bralca, ki pozna je faktografske opise teh dogodkov. Se posebno pa se roman odkljuje s tem, da bralca pritegne s svojo napepostjo, ki narašča od poglavja do poglavja, tako da teksta ne moreš odločiti, dokler ga do konca ne prebereš. To pa seveda ne pomeni, da je roman navadna detektivka, temveč ga lahko označimo kot zgodovinski roman, oziroma — glede na raven naše sodobne literarne žetve — kot roman standardnega literarnega formata. Torej vsekakor uspelo delo, ki bo gotovo vzbudilo pozornost zlasti med ljudmi na Gorenjskem in Primorskem. F. S.

BORIS REZEK:

ŽELEZNI KRIŽI

Med knjigami, ki so izšle pri zavodu »Borec« ob proslavi dvajsetletnice osvoboditve, je tudi knjiga Borisa Režeka »Železni križi«. Opremljen je z domiselno kombinacijo fotografije z motiviko iz ječ Miligoj Dominko.

»Železni križi« so Režekova tretja knjiga. Prvi dve sta opisovali življenje v gorah. Prva je izšla pred zadnjo vojno, druga pa po njej. Iz vsebine »Železnih križev« lahko spoznamo, da to snov, miselni svet jetnikov, po večini iz Ljubljane in okolice, avtor dobro pozna. Se več, tako temeljito poznavanje do najmanjših podrobnosti je očiten dokaz, da je pisec sam preživel trpljenje po italijanskih ječah. V knjigi lahko zasledujemo zorenja različnih ljudi iz slučajnih udeležencev te ali one akcije v revolucionarnarje. Spremljamo jih skozi ječe, od ljubljanskih do onih po italijanskih mestih, kamor so pošiljali Slovence. Odnosi do Italijanov kot nosilcev fašističnega režima se v knjigi skozi vse delo, tudi pri njih smo priče razvoju od apatičnih uradnikov in birokratov do oblikovanja v bolj zrela, humane ljudi. Vmes pa zagrinje boj jetnikov z upravo in njenimi ekspanati, boj, ki se konča nazadnje z zmago, ko po italijanski kapitulaciji vderejo na prosto in se nato priključijo partizanom, takrat že — italijanskim.

Avtor je zapisal, da je njegovo delo jetniška kronika. To pa ne pomeni, da je suboparno in skopo, kot bi človek utegnil pomisliti, ko prebere tisto o kroniki. Prav tako se bere kot roman in lahko smo prepričani, da tisti, ki bo knjigo vzel v roke, ne bo nehal, dokler ne bo obrnil zadnje strani...

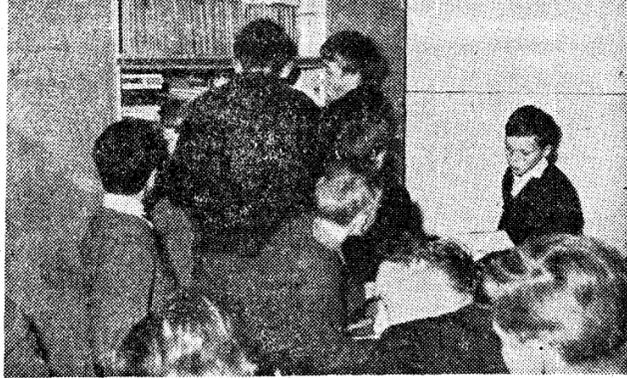
Še enkrat »Šola sirota«

»Nekdanji partizanski kurirji, ki so imeli med vojno sedež v Občah pri Dolenskih Toplicah, in člani uredništva »TV 15« so dosegli, da se je zgodilo, kar se je — mi je ondan dejala domačinka. »Pisali ste v časopisih o naši šoli, ki se podira, zdaj pa je prišlo vse to...«

Ce bi pisal standarden članek, bi začel takole: Poljane pri Dolenskih Toplicah, 21. maja 1965. Kmalu po kosilu je pripeljala iz Ljubljane

kih sto knjig, po večini zelo starih, še izpred prve svetovne vojne, z nabožno vsebino. Ko je pregledala, kaj se še da uporabljati, jih je ostalo le še šestnajst. Zato bodo knjige, ki so jih dobili kot darilo, prišle zelo prav. Kje je meja med šolsko in vaško knjižnico (ki je seveda ni), se ne da ugotoviti. Knjige bero otroci in starši...

Zdaj, ko imajo radio in gramofon, bi potrebovali še nekaj plošč.

Slovenskih knjig so se otroci bolj razveselili kot sladkarij

v to idilično partizansko vasico več avtomobilov in se ustavilo pred sto deset let starim šolskim poslopjem. Izstopili so predstavniki ljubljanskega hotela Turist in podjetja Slovenija avto z zavoji in svežnji v rokah...

Članek v našem časopisu je povzročil, da sta dva delovna kolektiva sklenila iz svojih sredstev obdarovati osnovno šolo v Poljanah in se tako zahvaliti otrokom, staršev, ki so med vojno toliko živeli za naše partizane. Radio z gramofonom, zbirka plošč s partizanskimi pesmi in v izvedbi invalidskega pevskega zbora, mnogo knjig s tematiko iz NOB, pa tudi nekaj drugih...

Mlada učiteljica mi je pripovedovala, kako malo sredstev ima šola. Lani so morali odpovedati precej časopisov, celo »Dolenjski list«. Šest učencev še ni videlo vlaka, precej jih še ni bilo v Novem mestu. V šolski knjižnici so imeli ka-

Za pouk bi potrebovali nekaj učil, zlasti slike za govorne vaje. Otroci se niso videli termometra. Posebno prav bi jim prišel tudi diaproskop ali kamera za ozki film. Slik ne bi gledali samo otroci, ampak vsa vas...

Ko že govorimo o knjigah... Pogosto slišimo o brezbrzičnosti nekaterih ljudi do kulture in prosvete, pa tudi do naše slovenske literature. Tu, v Poljanah, pa nam je zaigral srce, ko smo videli, s kakšnim pohlepom so otroci planili po partizanskih knjigah. Kmečki otroci ne vidijo pogosto sladkarij, toda ko so zagledali knjige, so sladkarije ostale na mizi nedotaknjene. Partizanska tradicija je v teh krajih še vedno zelo močna, dvajset let, ki so pretokla, je ni izbrisalo. Čeprav je življenje teh ljudi še vedno skromno, mnogo bolj kot kje drugje, so vendar zadovoljni in upajo, da se bodo tudi njih izboljšale življenjske razmere. C. B.

Hribarjevemu očetu v spomin

Pred kratkim je umrl v 94. letu starosti Janez Hribar iz Loža na Notranjskem. Vse, ki so ga poznali, je pretresla vest, da je za vedno zapustil svoje

domače, prijatelje in znance. Do zadnjega je bil veselo razpoložen, koval je načrte, kaj vse bo še napravil in izboljšal na svoji domačiji... Zdaj počiva v notranjski zemlji, ki jo je imel tako rad...

Hribarjev oče ni nikoli poznal počitka, delal je do zadnjega diha. Ze zelo mlad si je moral služiti kruh s težkim delom v rudnikih daljne Amerike. Tudi prva svetovna vojna mu ni prizanesla, trpel in zmnoževal je v strelskih jarkih... Po vrnitvi z vojne se je več posvetil delu na svojem posestvu. Svojeja sina je vzgajal v poštenju in naprednem duhu ter tako pripomogel, da je postal eden izmed vodilnih revolucionarjev Slovenije.

Za časa druge svetovne vojne je Hribarjev oče dosti pretrpel. Domačijo so mu okupatorji oropali in požgali, okusil je tudi zapore. Mnogi partizani so ga ohranili v lepem spominu, saj je

večkrat »prehajkal« z njimi dolenske in notranjske kraje. Bil je zmeraj čil in živahen, borbem je vzbujal pogum, ljudi po vaseh je po domače, z vedrim optimizmom pričrčeval o pravilnosti narodnoosvobodilne borbe.

Na zadnji poti ga je kljub slabemu vremenu pospremila velika množica. Na pogrebu je igrala godba Kovinoplastike iz Loža, pevski zbor iz Loške doline pa je pel žalostinke.

Vsi smo se poslovili od njega s hvaležnostjo in ga bomo ohranili v trajnem spominu.

Franc Bravec

Pravni nasveti

K. D. S. Ž. Iz vašega pisma je razvidno, da ste rojeni 1910. leta, skupne delovne in posebne dobe imate 37 let za pokojnino. Zaposleni ste v podjetju kot vodja samostojne ekonomske enote. Od 25. oktobra 1943. leta pa do konca vojne ste bili v operativnih vojaških enotah narodnoosvobodilne vojske, medtem ko vam je čas od 1. aprila 1943. leta pa do vstopa v partizane priznan v dejanskem trajanju, torej enojno. Zanima vas, če se lahko upokojite kot udeleženec narodnoosvobodilne vojne bodisi po zakonu o pokojninskem zavarovanju ali po zakonu o invalidskem zavarovanju. Posebno vas zanima, kakšna bi bila pokojnina, če je bilo vaše mesečno povprečje dohodkov leta 1963 55.000, 1964. leta 85.000 in v prvi polovici 1965. leta 92.000 dinarjev.

Po podatkih, ki ste nam jih navedli v svojem pismu in jih mi v vprašanju navajamo, je namreč razvidno, da imate statusa udeleženca narodnoosvobodilne vojne pred 9. septembrom 1943. leta. Iz tega raz-

loga se ne morete upokojiti s 35 leti, vštavnimi za pokojnino, ki naj bi se jih enačilo s 40 leti, kot je to potrebno za vse druge zavarovance. Praviloma bi morali delati še 3 leta, če imate sedaj 37 vštavnih let za pokojnino, da dosežete polno pokojnino. Možnost upokojitve je namreč edino po zakonu o invalidskem zavarovanju. V tem primeru bi vas morala invalidsko-pokojninska komisija pri komunalnem zavodu za socialno zavarovanje spoznati za delovnega invalida. Če bi dosegli invalidsko upokojitev s 37 vštavnimi leti za pokojnino, tedaj ne bi dosegli polne pokojnine, ki znaša 85 odstotkov pokojninske osnove, temveč bi bila pokojnina nekoliko manjša. Ker ste pa udeleženec narodnoosvobodilne vojne od 1943. leta, se vam pokojnina lahko poveča za 60 odstotkov, toda tako izračunana pokojnina pa ne sme presegati 85 odstotkov pokojninske osnove. Iz tega sledi, da bi bil odstotek povečanja precej nižji, praktično torej le za razliko 3 let. Pripominja-

mo, da se je sedaj pojem »pokojninska osnova« nekoliko spremenil v odnosu na prejšnji zakon o pokojninskem zavarovanju. Sedanji pojem »pokojninska osnova« dejansko pomeni tisti povprečni mesečni dohodek, od katerega se izračuna pokojnina, ki v najboljšem primeru znaša 85% (polna pokojnina), torej pri 40 letih, vštavnih za pokojnino moški, oziroma 35 letih, vštavnih za pokojnino ženske, ali pri udeležencih narodnoosvobodilne vojne pred 9. septembrom 1943. leta 35 vštavnih let za pokojnino moški oziroma 30 vštavnih let za pokojnino ženske; povprečni letni mesečni dohodek se pa še valorizira. Iz tega se torej doli povprečni mesečni dohodek v zadnjih petih oziroma v zadnjih treh letih.

Opozorilo čitalcem

Ze večkrat smo v tej rubriki opozarjali naše bralce, da naj v svojih pismih, naslovljenih na našo rubriko, navedejo točen naslov. V zadnjem času je prišlo več pism brez naslova pošiljatelja. Prosimo E. M., K. D in Z. H., da nam pošljejo svoje naslove, da jim bomo v pismu odgovorili.

»ETO«

VAM PRIPOROČAMO PRI PRIPRAVI BREZMESNIH ALI MESNIH JUH. V »ETO« JUHO VKUHajte SVETLO PREPRAŽENI ZDROB.

»ETO«

VAM PRIPOROČAMO PRI PRIPRAVI FIZOLA, KAKOR TUDI PRI PRIPRAVI PRIKUH.

»ETO«

VAM PRIPOROČAMO ZA RAZNE OMAKE.

PROIZVOD:

KOLINSKA ♦ LJUBLJANA

Miodrag Tripković

NOČ OBRAČUNA

Postalo je še bolj svetlo, in če bi ne bilo naokrog visokega drevja in ogromnih skal, bi lahko pričakovali, da se bodo kmalu oglasili prvi petelini od spodaj iz Stanisavljevičev.

— Tu smo, — je šepnil Marič Edschmidt, potem ko je nekaj časa opazoval okolico.

— Ali vidite stražarje? — je vprašal Edschmidt, ne da bi se poskušal prikazati iz svojega zaklonišča.

— Kot sem bil sklepal: na tej strani jih ni. Gotovo so jih postavili samo proti vasi. Poglejte! — Pokleknil je k dnu stene, da je poročnik lahko videl čezenj proti nemcu, na kar je kazal z roko.

Med kamenjem, ki ga je obraščalo grmovje in na robu katerega se je tu in tam dvigal bor, je bilo še vedno v poltemi slutiti kočo, oziroma samo eno njeno stran z majhnim oknom na sredini. Naokoli je vladala popolna tišina, ko da bi v koči in njeni bližini ne bilo žive duše, razen teh, ki so se bili pritaljili za skalovjem.

Edschmidt je napanjal svoje majhne oči, da bi v poltemi kaj odkril, kar bi vzbujalo sum, a brez uspeha. Nagnil se je k Maričevemu ušesu in šepnil:

— Morda pa ni nikogar notri.

— Prepričali se bomo, — je odvrnil fant, pomignil Kaufmannu, naj gre z njim.

Kot zajca sta poskakovala od kamna do kamna, kobacala in se bližala veliki kladi, ki je zakrivala eno izmed sten koče. Celo velikanski Kaufmann je vse to delal tako spretno, da ni v ničemer zaostajal za mladim in okretnim Maričem.

Še nekaj gibčnih skokov in slonela sta ob kamnitem zidu pred kočo.

Dvajset metrov od tod je stala koča, iz nje pa je bilo jasno slišati neenako dihanje, ki ga je kdaj pa kdaj pretrgalo rezko smrčanje. Torej so notri ljudje.

Preden je Kaufmann lahko sploh kaj storil, se je Marič odlepil od stene, se sklonil v pasu in planil proti tistemu mestu na steni koče, kjer je bilo majhno okno. Z notranje strani je bila čezenj po sredi pribita deska, tako da se nihče ne bi mogel splaziti skozenj, ne da bi jo odtrgal.

Presenečeni Kaufmann, ki mu je bilo naročeno, naj ne pušča fanta iz svoje bližine, se je zadovoljil s tem, da je dvignil šmajser in ga uperil v hrbet, ki mu ga je fant obračal, medtem ko je tekkel proti koči. Prst je bil že položil na petelina in fant bi gotovo drago plačal šalo, če bi se jo le namenil izvesti.

Vendar pa se ni zgodilo nič, kar bi velikana prisililo, da bi pritisnil na petelina. Zgodilo se je nekaj, kar se je zdelo prav celo samemu Kaufmannu. Fant se je počasi vzravnaval in oprezal na levo in desno. Njegova glava je bila kmalu v višini okna. Na tem mestu se je nekaj hipov obdržala, nato pa se je skupaj s telesom spustila k vzhodni baraki.

Kaufmann je videl, kako se je fant obrnil proti njemu, kako je s prstom nekajkrat pokazal za njegov hrbet, nato pa mu je pomignil, naj pride.

Razumel je. Moral je dati znak drugim in priti h koči. In obrnil se je, dvignil roke ter začel mahati.

Po dva, trije v skupini so nemški vojaki tekali čez prostor k njemu. Poročnik Edschmidt se je znašel nekje v sredini. Kaufmann je počakal, da si je malo oddahnil, nato pa je skupaj z njim stekel h koči, tja, kjer je bil Marič.

Prav ko se je Maričeva glava znova dvignila, se mu je poročnik obesil na ramena in ga prisilil, da je počepnil. Potem pa se je počasi začel vzravnavati, dokler ni bil tako visoko, da je lahko videl noter.

Od vznemirjenja mu je začelo srce naglo bit. V temnem prostoru je bilo komaj razločiti telesa ljudi, ki so spali na podu. Poslušal je njihovo neenakomerno dihanje, gledal, ko je kdo izmed njih zganil roko ali se s telesom obrnil na drugo stran. Fant je torej govoril resnico; vsa sumničjenja so bila krivična. Za hip je pogledal na fanta in se srečal z njegovimi plameničnimi očmi. Potem mu je položil roko na ramo in ga močno stisnil, tanke ustnice pa so se mu raztegnile v nasmešek.

Obrnil se je in dal drugim znak, naj se razporede okrog koče. Na koncu stene je bilo še eno okence, na nasprotni strani pa prav tako.

Ko sta ob vsakem oknu stala po dva vojaka, je vzdignil svoj šmajser in ga porinil med bruno in desko. Kaufmann poleg njega je storil prav tako.

Počakal je za hip, toliko, da se je prepričal, ali so drugi možje poleg oken storili isto. Znova se je nasmehnil. Možje ob oknih so čakali na njegov rafal, drugi pa so si našli kritja in s šmajserji, pripravljenimi na strel, nadzorovali okolico.

Globoko je zajel sapo in pritisnil na petelina.

Kako je grmel v gorski tišini! Lajanje šmajserjev se je spremenilo v niz eksplozij, ki mu ni bilo konca.

(Nadaljevanje)

Eden izmed tistih, ki so obredili največ taborišč po Italiji in Nemčiji, je tovariš MILAN ŠTEMBAL iz Ljubljane, zdaj vodja oddelka v Nama v Ljubljani.

Pokazal mi je levo laket, na kateri so neizbrisno vtetovirane nekdanje poniževalne številke, ki pa zdaj pomenijo čast in ponos. Št. 183.551 so mu ob vstopu v taborišče Auschwitz — potem ko so jih okopali, razkužili in ostrigili — napisali na kožo s posebno pravico, podobno nalivnemu peresu. Postopek je bil hiter, tetovirali so jih kar na tekočem traku.

Potem sva se začela pogovarjati, kako je prišel v nemška taborišča. Kakor tisoč drugih je Štembal začel delati za Osvobodilno fronto že jeseni 1941. Konec junija 1942 so ga zajeli italijanski vojaki pri eni izmed racij in ga iz stanovanja odpeljali v vojašnico. Tam so aretirance izza zaves in prebeljenih oken opazovali izdajalec Štembala so določili za internacijo. Domneva, da ga je poslal v internacijo znani izdajalec Rozman, s katerim sta se poznala od otroških let, ko sta skupaj igrala nogomet.

Ko sem stopil iz podzemlja, sem bil skoraj slep...

Odpeljali so ga v Gonars, kjer je bil nekaj več kot tri mesece, nato pa se je znašel v taborišču Renici, nedaleč od Arezza. Dne 6. septembra 1943 so iz taborišča poslali večji transport internirancev domov. Toda prišli so samo do Firenc. Kaptulacija Italije je bila kriva, da so jih poslali nazaj v taborišče. Interniranci so čez nekaj dni podrlj ograjo in se razbežali po okolici. V začetku se jih je držalo vseh 2000 skupaj, kar ni bilo dobro. Zavohali so jih Nemci, napadli in mnogi zajeli. Štembal se je tedaj rešil. Ostalo jih je skupaj kakih osem, toda čez dobrih deset dni so jih prav tako ujeli kakih deset km od taborišča v hribih, ko so kuhali zajtrk. Niso imeli dokumentov in nemška patrulja je takoj zasutila, da so pobegli interniranci. Peljali so jih nazaj v taborišče. Se isto noč ob treh zjutraj so jih odpeljali v Nemčijo v taborišče za vojne ujetnike pri Nürnbergu. Tam je bilo še kar znošno. Kdor je hotel delati, je dobil celo dvojni obrok hrane. Tam so bili skupaj v vojaški ujetniški bivše jugoslovanske vojske.

Po kakih štirinajstih dneh so nacisti ugotovili, da to niso vojni ujetniki, pa so jih poslali v Flossenbürg. Štembal je moral nositi premožljiv inštrument, krematorij in stanovanja za oficije. Delo je bilo sitno naporno, stalno so bili pred naperjenimi puškami, hrane pa skoraj nič. Tedaj je spoznal strahotno razliko med italijanskimi in nemškimi taborišči — ter med taborišči za vojne ujetnike in koncentracijskimi taborišči.

Po dvanajstih dneh so ga prestili v Buchenwald. V Nemčijo jih je prišlo iz Renicija 700, druge so razdelili po raznih taboriščih. Najprej je bil šest dni v karanteni brez dela. Nato so ga poslali v podružnico Buchenwalda »Dora«, nedaleč od mesta Nordhausen.

O delu v »Dori« je bilo še malo napisanega, zato sem Štembala vprašal, kako je bilo tam in kaj so delali.

»Ko sem prišel tja, nas je bilo kakih 8.000. To je bil star, zapuščen rudnik pod s smrekami poraščenim hribom. Najprej smo postavljali tračnice. Z ene strani naj bi vlak zapeljal v predor, na drugi strani pa odpeljal iz njega. Pripravljali so, da je vseh hodnikov 9 km. Nekateri oddelki so bili namenjeni za stanovanja nas internirancev. Izpoki so bili že gotovi; takrat ko sem bil tam, so samo še planirali in betonirali oboke. Tiste tri mesece sem delal zunaj samo zadnjih 14 dni, drugače pa ves čas pod zemljo. Shušal sem od 65 kg, kolikor sem bil težak ob prihodu v »Doro«, na 37 kg ob odhodu. Za ves dan smo dobili pol litra čiste juhe opodne, za večerjo pa 30 dkg kruha in

aprila 1944, osvobodili pa so jih 27. januarja 1945. Vsa taborišča Auschwitz so obsegala približno 40 kvadratnih km, v njih so bili pripadniki 27 narodov. Stirje krematoriji so požirali trupla; če so delali s polno paro, so lahko na dan upepelili v njih in na grmadah na prostem več kot 20.000 mrlicev. Bil sta dve tovrni postaji in kdor je prišel na »šidovsko«, je prišel naravnost v plinsko celico. Pred tem so samo ločili moške, ženske in otroke, moške pa so razdelili na sposobne za delo in nesposobne.

Štembal je imel srečo in so ga čisto slučajno izbrali skupaj z več drugimi za delo v bolnišnici za esesovce. Tam je kopal in betoniral protitatarska zaklonišča na dvorišču. Zanimivo, da so bile bolničarke večidel Slovenke, ker so bile komandantu izmed vseh

Milan Štembal

najbolj všeč. Izbrali so jih izmed jetnic. Marsikdaj so lahko pomagale jetnikom, dajale so jim hrano, ki je ranjeni in bolniki niso mogli jesti. Štembal si je posebej zapomnil tovariško pravilo, zdaj zaposleno pri »Metalki« v Ljubljani.

Od tam so ga prestili na »krompirjevo« komando. Nekdo ga je udaril kapo in mu izbil tri zobe ter razbil očala. Nova si je kupil za kos kruha od ljudi, ki so sortirali predmete novodošlih in umorjenih. Toda naslednjega dne mu je drugi kapo spet razbil očala in izbil dva druga zoba. Drugič ga je lopnil z lopato. Zlomil mu je dvoje reber in presekal roko. Dobil je flegmono, toda čez dvanajst dni ga je neki poljski zdravnik, tudi interniravec, operiral z zepnim nožem in ga rešil. Med tem časom je bil v bolnišnici in to ga je rešilo smrti. Vsi drugi so šli na transport proti Berlinu in so jih po poti dosti pobili.

»Bil je že december 1944 in Rusi niso bili več daleč. Tako smo mi, ki smo bili kot bolniki že zapisani smrti, ostali v taborišču in smo tam počakali osvoboditelje.«

Potrditve dejstev. Po neki razpravi v britanskem parlamentu sta se dva novinarja takole pogovarjala: »Ali ustrežajo naše informacije dejstvom?« »Vsekakor! Vlada jih je že zanimala!«

S kljuge in klina

»Človeštvo, gledano kot celota, je vedno pametno, neumnostni delajo samo — ljudje...« je napisal v nekem eseju angleški filozof Bertrand Russell.

Neumnost ni vedno zlobna, zloba pa je vedno neumna, pravi francoska pisateljica Françoise Sagan v odgovoru nekemu kritiku.

Nekolikanj čudno mnenje britanskega obrambnega ministra. Ta minister je dejal, ko so razpravljali v britanskem parlamentu o britanski aviaciji: »Vsak britanski pilot bi rajši poginil v angleškem, ko izpolnjeval svoje naloge v ameriškem letalu.«

Nauk iz Jutrovih dežel... Indonezijski predsednik Sukarno je razlagal novinarjem stališče male dežele v veliki politiki: »Kadar je nasprotnik nevaren, ga moraš poljubljati na obe lici.«

Kdaj cvete laž? Zahodnonemški politik Otto von Bismarck, vnuk »železnega kanclerja«, je dejal v govoru o skorajšnjih volitvah v bonski republiki: »Nikdar toliko ne lažemo kakor v vojni, na lovu in pred volitvami.«

Častni doktorji na tekočem traku. Kljub kritikam delijo angleške univerze še vedno nekritično nazive: častni doktor. Samo avstralskemu premieru Menziesu so razne angleške univerze doslej 18-krat dodelile naziv častni doktor, maršalu Montgomeryju 14-krat, kraljici materi in vojvodu Windsorskemu 13-krat, canterburyškemu nadškofu 11-krat itd.

Politični sistem, ki je obsoben na propad, nagonsko napravi vse, da svoj propad pospeši, pravi francoski filozof J. P. Sartre.

Češki aforizem: Plačeval je z besedami, zato ni bil nikdar dolžnik.

Čestitka za praznik zmage iz SZ

Partizanom in partizankam Kamniško-zasavskega odreda!

Dragi moji tovariši, prijatelji in bratje po orožju iz našega odreda! Dovolite mi, da vam pošljem moje vroče pozdrave v čast dneva zmage nad fašizmom.

Zelo rada bi vam čestitala za ta, zame najdražji praznik, ki ga je vsak izmed nas tako želel dočakati, pa ga mnogi niso.

Naj mirno spijo slavni sinovi in hčere, ki so takrat padli za svobodo in niso dočakali zmagovitega konca.

Nikoli jih ne bomo pozabili, do konca življenja. Rada bi vam v počastitev zmagovitega praznika zaželela vse, karkoli je na zemlji najboljšega, dolgega življenja, dobrega zdravja, sreče.

Rada bi videla, da nikoli več ne bi bilo vojne, da bi bila naša zmaga večna za nas in za naše

otroke. Vem za junaštvo vašega ljudstva in vas nikoli nisem pozabila. Večen spomin zame na naš odred so rane, ki sem jih dobila na vaši zemlji v boju s fašisti za planino.

Vaša partizanka »Cvetka-Rusinja« (partizanska ime).
Moj naslov: SSSR, grad Ler-montovsk, ul. P. Lumumbe 44, Stavropolski kraj, Gricenko Galina Nikolajevna.

Gozdno gospodarstvo Maribor

Z GOZDNIMI OBRATI: Ruše, Lovrenc na Pohorju, Podvelka, Ožbalt ob Dravi, Maribor-Lenart, Reka-Pohorje, Ptuj, Ormož, Slovenska Bistrica in Oplotnica,

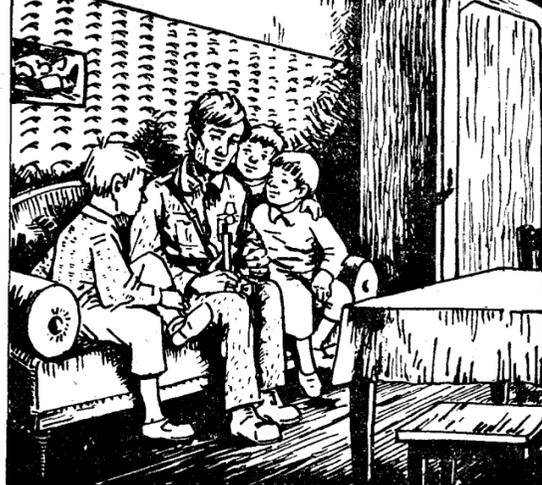
OBRATOM ZA GRADNJE, OBRATOM ZA UREJANJE GOZDOV in OBRATOM ZA LOV IN RIBOLOV

• ureja, neguje, vzgaja in gospodarji z gozdovi SLP ter gozdovi v državljskimi lastnini, samostojno gradi gozdne komunikacije in gozdarske stavbe, goji divjad in izvaja lovski in ribolovski turizem.

PRISRČNE ČESTITKE OB PRAZNOVANJU 20. OBLETNICE OSVOBODITVE!

MILE PAVLIN
EVGEN SAJČIČ

JURISNI BATALION

7. Odpeljala jih je domov. Listek je bil še vedno tam, kjer ga je pustila. Torej Frančka še ni bilo. Da se mu zares ni kaj zgodilo. Tudi otroci so uganili, da mati ni preveč vesela. Zaskrbljeni so jo obstopili in najmlajši se je začel na ves glas jokati. Od ure do ure je rasla njena nestrpnost. Ko je eden izmed otrok vprašal, zakaj Franček še ni prišel, se ni mogla zdržati in se je zjokala na ves glas. Za njo so začeli jokati še otroci. Prišla je soseda in jih začela tolažiti, da je morda Franček kje drugje, saj niso vsi partizani v Ljubljani. Morda so ga poslali kam v šole, saj je bil bister fant.

8. Ves dan je Ažmanova preživela kot na trnih. Tudi ponoči ni zatisnila očesa. Če je kje drugje, bo menda našel toliko časa, da bo prišel domov povedat, da je živ in zdrav. Otrok nehvaležni, če tega ne stori, ko ve, kako nas vse skrbi. Zjutraj je šla v mesto pogledat, če bi se kje kaj dobilo za pod zob. Srečala je svojo mladostno prijateljico, vso objokano. »Moj se ne bo vrnil.« je dejala prijateljica. »Padel je tik pred Ljubljano. Vso vojsko ga je spremljala sreča, zdaj pa...« Tudi Ažmanova je zajokala ob misli na svojega moža in fanta.

9. Vrnila se je proti poldnevu s praznim cekarjem in še bolj praznim želodcem. Doma je bilo vse čudno tiho. Odprla je vrata naglo, v strahu, da ji niso otroci kaj skuhal. Zagledala jih je, kako sedijo na zofi, sredi med njimi pa je sedel dolg in suh fant v rjavi uniformi, z brzostrelko in odlikovanjem na prsih. Prvi hip ga ni niti spoznala, ko pa je bolj pogledala, ji je zaprlo sapo. Saj to je njen Franček. Planila je proti njemu... Fant nerodni, je pomislila, sram ga je, ko ga mati noče objeti. Spet so jo objele solze. Njen Franček! Kako je zrasel, kako kocinast obraz ima in kako je resen!

Znanje in spomin • Znanje in spomin • Znanje in spomin

1.500.000.000 ljudi strada, je izjavil na konferenci latinsko-ameriških držav v mehiškem mestu Vina del Mar generalni direktor OZN Binaj Radžan Sen in se zavzel za nadzor nad naraščanjem števila prebivalstva na svetu, da bi se tako izognili "strah vzbujajočemu naraščanju lakote". 1964. leta je živel na svetu 3.283.000.000 ljudi. 56% teh ljudi živi v Aziji, 16% v Afriki. Na teh dveh celinah je samo vsakemu drugemu prebivalcu zagotovljena zadostna količina živil. Svetovni prirastek prebivalstva znaša 2% na leto ter je moč pričakovati, da bo živele 1980. leta na svetu 4 milijarde 300 milijonov ljudi. Največji je prirastek v Latinski Ameriki - 2,8% na leto. V Mehiki je ta odstotek še višji - 3,1% ter je pričakovati, da bo štela ta dežela 1980. leta 80.000.000 ljudi. V Braziliji pa narašča prebi-

Tudi temu slovenskemu revolucionarju gre zasluga, da je tisk odigral pomembno vlogo v boju proti izkoriščevalskemu razredu. Bil je organizator ilegalnih tiskarn in tehnik, eden od ustanoviteljev narodnoosvobodilnega tiska in urednik »Slovenskega poročevalca«. Zaradi izdajstva so ga 9. decembra 1941 aretirali in ga po šestmesečnem mučenju 21. maja 1942 ustrelili v Gramozni jami. — Kdo je to bil?

Kdo je urejal »Književnost«, mesečnik za umetnost in znanost? — »Književnost« je bila legalna revija začasnega vodstva KPJ za Slovenijo in je izhajala od decembra 1932 do konca 1935. Zlasti velik uspeh je partija dosegla, ko je tedaj ustanovila legalno zadrugo Ekonomska enota in založbo Nova knjiga ter pričela izdajati prevode marksistov.

Delavski pesnik in pisatelj (1905—1942), doma z Jesenic, je na svoji plodni življenjski poti zapisal mnoge socialne motive iz delavskega življenja: pesmi, črtice, novele in igre. Kot partijskega aktivista ga je okupator ustrelil leta 1942 v Sentvidu nad Ljubljano. Kdo je to (tudi avtor znanega romana »Pod kladivom«, ki je izšel po vojni)?

Edvard Kardelj je leta 1934 v delu »Potovanje skozi čas« orisal gospodarsko zgodovino za mlade ljudi. Knjigo je izdala Mladinska matica v Ljubljani. V »Potovanju skozi čas« je Kardelj ustvarjalno razvil idejo znanstvenega socializma, kakršnega je prikazal že Engels v »Anti-Dühring«. — Kakšen je bil Kardeljev psevdonim?

Dobro je, če veste...

valstvo za 3% na leto. B. R. Sen zatrjuje, da bo pretresla svet »katastrofa, katere obsega še nismo doživeli«, če ne bomo uvedli nadzorstva nad priraščanjem prebivalstva.

Rekord nesnosti jajc v Jugoslaviji je 1927. leta dosegla neka domača rasa, ki je v 365 dnevih znesla 363 jajc. Ideali perutinarjev, da bi rasa znesla prav vsak dan v letu po eno jajce, še ni bil dosežen. Domači rekord nesnosti kokoši pa je bil dosežen 1946. leta, ko je neka kokoš avstralske pasme v 365 dnevih znesla 361 jajc.

Za pridelek ene tone pšenice je bilo potrebno v XII. stoletju povprečno 7500 delovnih ur, v XVI. stoletju okrog 5000, na začetku tega stoletja približno 1000, danes pa, ko uporabljajo poljedelci najsoodnejšo mehanizacijo, nič več kot — 5 delovnih ur.

Človek lahko živi brez hrane in vode približno 12 dni, v medicini pa je znan primer, da je trajalo razdobje pri nekem človeku izjemoma 18 dni. Iz najnovejšega časa je znano, da je neki Irec umrl po 74-dnevni gladovni stavki.

1963. leta so na svetu umetno oplodili 106.472.000 glav živine in sicer 58.758.000 krav, 46.569.000 ovac, približno 55.000 koz in 942.000 svinj ter več kot 4 milijone glav perutnine. Največ umetno oplojenih krav je bilo v ZSSR (več kot 18.000.000), v ZDA (okrog 8.000.000), v Franciji (približno 5.500.000). Po odstotku umetno oplojenih krav je dosegla prvo mesto Danska 100 odstotkov; sledijo: Ukrajina 87 odstotkov; CSSR in Nemška demokratična republika po 80 odstotkov; Japonska 75 odstotkov; Izrael 65 odstotkov; ZSSR (v celoti) in Nizozemska po 60 odstotkov. ZSSR je dosegla prvo mesto tudi pri umetno oplojenih ovacih (več kot 36.000.000 ovac) in svinjah (približno 580 tisoč). Tudi na Japonskem so umetno oplodili mnogo svinj (112.000), na Nizozemskem pa 110.000. V ZDA vsako leto umetno oplodijo okrog 4.000.000 pur, 40 odstotkov od celotnega števila, v Avstraliji pa približno 127.000 kokoši.

Spomenik padlim borcem v Baču

V Baču pri Knežaku imamo lep spomenik. Stoji sredi vasi na lepem, obširnem prostoru. V granit je vklesanih 22 imen padlih v borbi za svobodo domovine. Ob spomeniku, so cvetlične grede z raznim cvetjem, ki cvete od zgodnje pomladi do pozne jeseni. Včaske žene skrbne, da so grede vedno očiščene; v suši jih pridno zalivajo.

O tem, kaj vse se je zgodilo v Jugoslaviji v povojnih letih, ne mislim pisati. Dovolj je brati časopise in poslušati radio. Res je, da kapitalistično časopisje in radio občudujeta napredek Jugoslavije. Pač pa je zelo težko popisati gorje, lakoto, herojska naših borcev od začetka vstaje do zmage. Preživeli borci čuti-jo napredek domovine, uživajo

blagostanje, ki se iz dneva v dan izboljšuje in mora nujno doseči stopnjo, ko bo človek človeku brat, kakor je zapisal Lenin. Neizmerno zahvalo smo dolžni tistim, ki so se bojevali, hrepene-li po svobodi in v hrepenenju padli pod sovražnikovimi streli. Ako bi bilo mogoče, bi padlim borcem v vsakem kraju postavili zlate spomenike. Kljub temu se jim ne bi dovolj oddolžili za tisto, kar so žrtvovali, za njihova življenja. Zato smo se člani KO naše vasi dogovorili, da bomo ob 20. obletnici osvoboditve storili nekaj, kar bo še bolj okrasilo naš spomenik. Ozadje spomenika je cerkvena last. Naprosili smo župnika

Kovačiča iz Knežaka, naj nam dovoli napraviti za spomenikom majhen park. Župnik je naši želji takoj ustrejel. Tovariša Kindlerja, referenta za gozdarstvo občine Ilirska Bistrica, smo prosili, naj nam priskrbi sadike, prav tako tudi upravnika tovarne »Javor« Bač, tovariša Dužnika, za nekaj gnojja. Obna sta ustregla našim prošnjam. Drevesca smo člani ZB posadili udarniško. Vseh drevesc je okrog sto: vrbe žalujke, ciprese, javorji, macesni, bori in druga. V nekaj letih se bo drevje razraslo in bo lep okras spomenika. Med drevjem bomo postavili klopi, kjer bomo posedali in obujali spomine na težke dni

naše borbe in na tovariše, ki jih ni več med nami.

Ob koncu moram pripomniti še to:

Ko sem iz tovarne vozil gnoj, mi je bil napoti voz, s katerim vozijo elemente za stole. Voz je bil prazen. Predelavca sem prosil, naj ga za hip umakne. Predelavec se je temu uprl in me nahrulil: »Kaj boš tod razsajal!« S kolegom sva sama odstranila voz in ga kasneje zopet postavila na prejšnje mesto. Ko je kasneje upravnik poklical predelavca, slednji z nama sploh ni hotel govoriti. Obrnil se je proč, s pripombo: »Če hoče kdo kaj z menoj, naj me kliče na poravnalni svet!«

Človek z nepravilnim odnosom je mladinec. Prav gotovo je dolžan zahvalo tudi borcem. Še najbolj žalostno pa je, da je član Partije. Avguštin Sajn

Advertisement for 'MORAVNA' cigarettes, featuring a pack illustration and the text 'TOBAČNA TOVARNA LJUBLJANA'.

Spopad na Jančah

Maj 1942... Po Ljubljani, uklenjeni v ograjo iz bodeče žice, zastraženi s stoterimi stražami, se širijo govorice kot plaz. »Partizani so na Igu...« »Partizani so bili sinoči v Dravljah...« In nazadnje: »Partizani so se spopadli z Nemci nekje nad Litijo...«

Ljubljanski skojevci, siti samo sestankov in pisanja gesel po zidovih, smo vse take govorice lovili z odprtimi očmi in ušesi. Nekega majskega dne sem tudi jaz zvedel, da gredo skozi Ljubljano Nemci proti Litiji. Res, po Celovški cesti se je peljalo nekaj zelenkastih kamionov. Vojaki na njih so sedeli

togo, oboroženi do zob, mrko so zrl izpod čelad in rokave so imeli zavahane. Zavili so skozi mestno središče proti železniški postaji in se odpeljali dalje po Šmartinski cesti. Med kolono je bil tudi majhen oklopnik.

Vrnil sem se domov in skozi podstrešno okno začel opazovati hribe nad Litijo. Zdelo se mi je, da veter prinaša odmeve daljnih rafalov. Dolgo časa nisem opazil ničesar, šele proti večeru sem opazil nekaj svetlečih izstrelkov, ki so sekali mrak okoli roba nad Savo. V mraku je zletela na najvišji točki kvilsku raketa. Razočaran sem bil, to je pomenilo, da so Nemci

prišli do tja, da so torej zasedli najvišjo točko in da so se partizani umaknili.

Naslednji dan se je po mestu razvedelo o za tiste čase ogromni bitki, ki se je končala s hudimi nemškimi izgubami, čeprav so se partizani morali umakniti. Spominjam se, kako smo poslušali enega izmed naših fantov, ki je slučajno gledal Nemce, ko se se vračali iz spopada skozi Ljubljano v Sentvid.

Tovariš je pripovedoval o preluknjnem oklopniku, znatraj krvavem, o razbitem prednjem steklu nekega kamiona, prav tako krvavem na sedežu. Nemec, ki je spremljal poškodovano vozila, ni bil preveč strog in fant je vse videl na lastne oči, prinesel je celo drobce razbite šipe...

V nas sta pa rasla samozavest in pogum, saj so naši partizani celo tiste strašne, do zob oborožene Nemce, strumne vojake, vse drugačne od Italijanov, užugali in se umaknili, najbrž z malenkostnimi izgubami.

Čez nekaj dni pa smo iz »Slovenskega poročevalca« zvedeli, da je bil spopad na Jančah nad Litijo in da so naša ubijanja o izidu zelo podobna resnici. Mile Pavlin

V gostilno, ki jo je imel v socialističnem zakupu gostilničar Nace, bivši partizan, so zahajali povečini bivši partizani in udeleženci narodnoosvobodilne borbe. V posebni sobi, kjer je samevala pokvarjena biljardna miza (zdaj so se na njej bohotili kozarci, napolnjeni z belim in rdečim vinom) se je v kotu okrog velike hrastove mize zbralo pisano in razgibano omizje.

Debelušast možičelj, ki je imel pred seboj na mizi razprostrto številko »TV 15«, v kateri so bili natisnjeni najnovejši ukrepi v zvezi s partizanskimi pokojninami, je imel prvo besedo. Njegov

»Torej ti nisi za to, da se potegne črta pred 9. 9. 1943?« ga je prekinil z mirnim, treznim glasom Andrej, bivši partizan iz 1942. leta, zdaj invalidski upokojenec.

»Sem odločno proti!« je hlastno zapiskal možičelj z znojnim čelom in živčno mečkal »TV 15« med rokami. »Zakaj črta? Kakšna črta? V borbi ni bilo nobenih črt. Poznali smo edinoletno strelsko črto. Vsi smo prispevali svoj delež, bodisi tega ali onega leta. Jaz sem za enakopravnost, za geslo, ki je navdusevalo revolucionarje že v francoski revoluciji! Halo, gostilničar, še dva decil!... Ne morem trpeti krivic in zapostavljanja! Saj smo se zato ravno borili, da ne bi bilo nikdar več zapo-

je tipično slovensko: skromno in ponižno. Če si bil partizan od leta 1942, si prav tako zaslužen kot oni iz 1941. Te zaslužnosti ne morejo razmejiti z nekakšnimi črtami! Pravim vam, birokratizem se je zaredil tudi v partizanskih vrstah! Uradniki, ki so narodnoosvobodilno borbo prespali za zapečkom in se niso nikdar borili, bodo zdaj nam — borcem delili pravico! Ja, kam pa smo prišli, dragi tovariši! Vsi smo trpeli in se borili, vsi bi morali uživati enake ugodnosti!«

Možičelj je nagnil kozarec in vino mu je zaklokotalo po goltancu. S pestjo je pritiskal na tisti del časopisa, kjer so bili natisnjeni najnovejši odloki o partizanskih pokojninah.

Invalid Andrej je z zanimanjem opazoval možičlja. Hudomušno je našobil ustnice in ga vprašal: »Oprosti, dragi tovariš, od kdaj pa si bil v partizanih?«

Možičelj je za hip presenečen pogledal vpraševalca, nato pa je odločno odgovoril: »Od leta 1945!«

»Od katerega meseca?«

Možičelj — klarinet je gladko zapiskal: »Od 1. aprila!«

»In do kdaj?«

Možičelj je ponosno izjavil: »Do osvoboditve!«

»Se pravi: vsepopraskal po glavi?«

»Se pravi: vsega skupaj reci in piši devetindtrideset dni!«

»Sodelovanje se mi šteje dvojno, torej reci in piši: osemindesetdeset dni! Jaz nisem noben majske partizan! Pardon! Jaz sem aprilski partizan! Halo, gostilničar, še dva decil!«

Omizje je prasnilo v sproščene, dolgotrajen krohot. Borec iz leta 1945, pobornik za enakopravnost in aprilski »hrošč« je demonstrativno izpil, plačal, in odšel ponosno vzravnane iz gostilne.

DUŠAN MEVLJA

APRILSKI HROŠČ

razburjeni glas je piskal kakor klarinet, ki so mu zamašili nekaj lukenj in mu zdaj sapa uhaja skozi preostale. Očividno ga je nekaj v listu silno razjezilo, zakaj piskal je na vse registre, da mu je slina pršila skozi luknjaste zobe, in si je od silne iht moral pri vsakem stavku, ki ga je izpiskal, sproti brisati potno čelo.

»Ne, ne in ne! To ni in ne more biti pravično! To je protekcionizmo! Pravim vam, da so se v naših borevskih vrstah zaredili birokratski molji, ki žrejo vse, kar smo si z velikimi mukami in nepopisnimi žrtvami priborili. Kje je zdaj tisto čudovito geslo o enakopravnosti, ki je v tistih odločilnih časih združevalo široke ljudske množice v herojski borbi proti okupatorju? Kje je...«

stavljanja! Črta! Ali smo si to zaslužili?! Postavili smo vse na kocko: dom, življenje, družino, kariero! Ali smo si to zaslužili!

Ko je klarinet utihnil, je povzel besedo Andrej: »Tudi jaz sem proti zapostavljanju in krivicam, nisem pa za uravnalovko. V partizane sem šel leta 1942 in sem bil v hosti do osvoboditve. Nekaj sem storil za svobodo, to je menda že res, a tisti, ki so šli v hosto eno leto pred menoj — spomeničarji in španski borci, so storili še mnogo več. To jim je treba priznati. Po mojem je prav, da jim damo ugodnejše pogoje za pokojnino, kot drugim. Pošteno so si to zaslužili!« Klarinet je sunkovito zapiskal skozi luknjaste zobe: »Čemu ta lažna skromnost, dragi tovariš! To

Advertisement for 'TV 15' magazine, listing subscription rates and contact information.

Odgovori na »Znanje in spomin«:

- 1. Narodni heroj Tone Tomšič
2. Bratko Kreft
3. Tone Čufar
4. Krištof Bevc